

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ: Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη
Παιδική Ηλικία

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ
ΤΩΝ ΜΟΝΤΕΛΩΝ MONTESSORI, WALDORFKINDERGARTEN
ΚΑΙ WALDKINDERGARTEN

Δεμήρ Μελίς:17473

Ανδρέου Αντρούλα:17464

Μαλιδάκη Παρασκευούλα:17520

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Καινούργιου Ελένη

Ιωάννινα, Ιούλιος 2020

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ: Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη
Παιδική Ηλικία

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ
ΤΩΝ ΜΟΝΤΕΛΩΝ MONTESSORI, WALDORFKINDERGARTEN
ΚΑΙ WALDKINDERGARTEN

Δεμήρ Μελίς

Ανδρέου Αντρούλα

Μαλιδάκη Παρασκευούλα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Καινούργιου Ελένη

Ιωάννινα, Φεβρουάριος 2020

**A COMPARATIVE APPROACH AND PEDAGOGICAL
PRACTICES OF MONTESSORI,
WALDORFKINDERGARTEN AND WALDKINDERGADEN
MODELS**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Ιωάννινα,/...../2020

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Ελένη Καινούργιου,

Επίκουρη Καθηγήτρια.

2. Μέλος επιτροπής :

Αλεξάνδρα Νούσια,

Πανεπιστημιακή Υπότροφος.

3. Μέλος επιτροπής:

Ελένη Κανελλοπούλου,

Πανεπιστημιακή Υπότροφος.

Ο/Η Πρόεδρος/η του Τμήματος

Υπογραφή

© Δεμήρ, Μελίς, 2020.

Ανδρέου, Αντρούλα, 2020.

Μαλιδάκη, Παρασκευούλα, 2020.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

ΔΗΛΩΣΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Δεμήρ Μελίς

Ανδρέου Αντρούλα

Μαλιδάκη Παρασκευούλα

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παιδαγωγική επιστήμη αποτελεί ένα κλάδο που συμβάλλει στην μόρφωση και την εξέλιξη του ανθρώπου. Ιδιαίτερα, η προσχολική αγωγή διαδραματίζει σήμερα ζωτικό ρόλο στην διαπαιδαγώγηση των μελλοντικών γενεών παρέχοντας από πρώιμη ηλικία τα κατάλληλα ερεθίσματα για την ανάπτυξη και τη συγκρότηση της προσωπικότητας ενός παιδιού. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, η παιδαγωγική πάντα αποτελούσε πηγή δημιουργίας και ανάδειξης νέων εκπαιδευτικών μεθόδων και πρακτικών αλλά ταυτόχρονα και του εκσυγχρονισμό και αναθεώρησης των παλαιότερων.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει σκοπό την συγκριτική προσέγγιση τριών εκ των σημαντικότερων και πιο ριζοσπαστικών για την εποχή τους παιδαγωγικών μεθόδων, της Μοντεσσοριανής, της Waldorfkindergarten και της Waldkindergarden. Η μελέτη επικεντρώνεται στην ανάδειξη των πιο σημαντικών αρχών και πρακτικών της κάθε παιδαγωγικής μεθόδου καθώς και στην παρουσίαση του τρόπου διεξαγωγής της εκπαιδευτικής διαδικασίας, του περιβάλλοντα χώρου, του ρόλου του εκπαιδευτικού και των μέσων που χρησιμοποιεί η κάθε μία από τις τρεις μεθόδους. Στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια σύγκρισης των πρακτικών, των αξιών και των μεθόδων που η κάθε μία εκ των τριών σχολών πρεσβεύει και υπηρετεί με σκοπό τον εντοπισμό συγκλίσεων και διαφορών.

Λέξεις κλειδιά: Μοντεσσόρι, Waldorf, Δασικά Νηπιαγωγεία, παιδαγωγικές μέθοδοι, προσχολική αγωγή

ABSTRACT

Pedagogical science is a field which highly contributes to the education and the development of humankind. Particularly today, preschool education plays a vital role in the future generations education by providing from an early age the appropriate stimuli for the development and the formation of children's well-rounded personality. In order this purpose to be achieved, preschool education has always consisted the source of creation and emergence of new educational methods and practices; and simultaneously includes the modernization and the reconsideration of the older ones.

This purpose of this thesis is to present a comparative approach of three of the most important and revolutionizing for their time preschool educational methods, namely Montessori, Waldorfskindergarten and Waldkindergarden approaches. The study focuses on the emergence of the most critical values and practices of each educational method as well as the presentation of the way the educational process is conducted, the school environment, the role of the educator and the means that each of the three methods employs. Finally, there is an effort of comparison of the practices, the principles and the methods each of the three schools represents and serves by identifying their differences and similarities.

Key words: Montessori, Waldorfskindergarten, Waldkindergarden, pedagogical methods, preschool education

Περιεχόμενα

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	iv
ΔΗΛΩΣΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ.....	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	vii
ABSTRACT	viii
Πίνακας Εικόνων.....	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Κεφάλαιο 1 ^ο : Μοντεσσοριανό Παιδαγωγικό Μοντέλο.....	3
1.1. Ιστορική αναδρομή της Μαρίας Μοντεσσόρι	3
1.2. Τα κύρια στοιχεία της Μοντεσσοριανής μεθόδου.....	4
1.2.1. Το θεωρητικό πλαίσιο του Μοντεσσοριανού μοντέλου.....	5
1.2.2. Ο Παιδαγωγός στην Μοντεσσοριανή Παιδαγωγική	7
1.2.3. Πρακτική Προσέγγιση της Μοντεσσόρι	9
1.3. Σύγχρονες πτυχές του Μοντεσσοριανού συστήματος.....	12
1.3.1. Μελέτη απόδοσης παιδιών νηπιαγωγείου Μοντεσσόρι	13
1.3.2. Σχεδιασμός και αρχιτεκτονική του σχολικού χώρου	14
1.3.3. Μοντεσσόρι και προετοιμασία για το δημοτικό σχολείο	15
Κεφάλαιο 2 ^ο : Παιδαγωγικό Μοντέλο Waldorfskindergarten	16
2.1. Εισαγωγή Στα Σχολεία Waldorf.....	16
2.2. Χαρακτηριστικά Του Σχολείου Waldorf.....	18
2.3. Waldorfskindergarten (Τα νηπιαγωγεία Waldorf)	19
2.3.1. Συνεργασία Γονέων – Παιδαγωγών	21
2.3.2. Ο Ρόλος του Παιδαγωγού στο Νηπιαγωγείο Waldorf.....	21
Κεφάλαιο 3 ^ο : Παιδαγωγικό Μοντέλο Waldkindergarten	23
3.1. Ιστορία εξέλιξης των Δασικών Νηπιαγωγείων	23
3.2. Τα Κύρια Χαρακτηριστικά του Μοντέλου Waldkindergarten.....	25
3.3. Περιγραφή Δασικού Νηπιαγωγείου	29
Κεφάλαιο 4 ^ο : Συγκριτική Προσέγγιση των Παιδαγωγικών Μοντέλων Montessori, Waldorfskindergarten και Waldkindergarten.....	31
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	36
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	38

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1: Μαρία Μοντεσσόρι.....	3
Εικόνα 2: Η Μαρία Μοντεσσόρι επιτηρεί τα νήπια.....	8
Εικόνα 3: Υλικό για την εκμάθηση δεσίματος.....	10
Εικόνα 4: Δραστηριότητα ενίσχυσης αισθήσεων του παιδιού.....	11
Εικόνα 5: Υλικά για την Αριθμητική.....	12
Εικόνα 6: Rudolf Steiner.....	16
Εικόνα 7: Σχέση γονέων-μαθητών- εκπαιδευτικών σύμφωνα με το μοντέλο Waldorf.....	17
Εικόνα 8: Σχολείο Waldorf	19
Εικόνα 9: Νηπιαγωγείο Waldorf.....	21
Εικόνα 10: Δασικό Νηπιαγωγείο.....	23

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τομέας της εκπαίδευσης και παιδαγωγική επιστήμη από τις απαρχές τους διέπονταν από κανόνες και αρχές που συμβάδιζαν πάντοτε με τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες της εποχής. Έτσι από πλεονέκτημα των λίγων και των οικονομικά ισχυρών των πρώτων χρόνων της οργανωμένης και επίσημης εκπαίδευσης, στον 21^ο αιώνα με βάση την ισότητα όλων στο δικαίωμα για εκπαίδευση και την υποχρεωτική πλέον στις περισσότερες χώρες την προσχολική αγωγή η ανάγκη για αγωγή έχει εξελιχθεί κατά πολύ και προφανώς το ίδιο συμβαίνει και με τον τρόπο που παρέχεται η παιδαγωγική διαδικασία ανά τον κόσμο.

Σήμερα, οι εκπαιδευτικές βαθμίδες διέπονται από αρχές της ελευθερίας και της προσοχής στην εξέλιξη της προσωπικότητας του εκπαιδευόμενου ανάλογα με τις ανάγκες του. Για αυτόν τον λόγο έχουν αναπτυχθεί διάφορες σχολές και μέθοδοι που στόχο έχουν να εκμαιοσουν το καλύτερο δυνατό που έχει ένα άτομο από τα πρώτα χρόνια της ζωής του έως την ενηλικίωσή του και την μετέπειτα εξειδίκευσή του στον τομέα που δύναται να διαπρέψει. Ταυτόχρονα, έχουν αναπτυχθεί μέθοδοι και πρακτικές για να αντιμετωπιστούν διάφορες μαθησιακές δυσκολίες και προκλήσεις ενσωματώνοντας εργαλεία επικοινωνίας, εικόνες και πληροφορίας που απαιτεί η σύγχρονη εποχή.

Ειδικότερα για την προσχολική αγωγή έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες και ακολουθούνται μέθοδοι που συνεχώς βελτιώνονται με βάση την επιστημονική έρευνα αλλά και τις ανάγκες των παιδιών. Τρεις από τις πιο σημαντικές παιδαγωγικές μεθόδους που αναπτύχθηκαν στις αρχές, στα μέσα και στα τέλη προηγούμενου αιώνα, η Μοντεσσοριανή, η Waldorf και η Waldkindergarden αντίστοιχα, συνεχίζουν να αποτελούν πρότυπα ή εναλλακτικά μοντέλα προσχολικής εκπαίδευσης, είναι αντικείμενο μελέτης της εργασίας αυτής.

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να παρουσιαστούν τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των παιδαγωγικών μεθόδων των τριών αυτών ρηξικέλευθων μοντέλων διδακτικής και να καταγραφούν οι πρακτικές μέθοδοι εφαρμογής τους στην προσχολική ηλικία δίνοντας έμφαση στο εκπαιδευτικό περιβάλλον, στην εκπαιδευτική διαδικασία, στον ρόλο του παιδαγωγού και τους εκπαιδευτικούς στόχους του κάθε μοντέλου. Με βάση αυτά τα χαρακτηριστικά στη συνέχεια γίνεται μια συγκριτική ανάλυση των τριών σχολών για να γίνουν εμφανής οι διαφορές και οι ομοιότητες μεταξύ τους.

Στο πρώτο κεφάλαιο η μελέτη επικεντρώνεται στην Μοντεσσοριανή μέθοδο παιδαγωγικής αρχικά παρουσιάζοντας συνοπτικά η ιστορική πορεία της Μαρίας Μοντεσσόρι έως και την δημιουργία των πρώτων σχολείων και της εφαρμογή των μεθόδων της. Στη συνέχεια αναλύονται οι βασικές αρχές της παιδαγωγικής της και τα κύρια χαρακτηριστικά της φιλοσοφίας της. Έπειτα, παρουσιάζονται οι πρακτικές εφαρμογές της διδασκαλίας και τα υλικά μέσα που χρησιμοποιεί στα νηπιαγωγεία. Τέλος, γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένες σύγχρονες μελέτες που είτε έχουν ως βάση μοντεσσοριανές πρακτικές είτε με βάση αυτές γίνεται εφαρμογή σε άλλους τομείς και δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής.

Το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το δεύτερο υπό μελέτη παιδαγωγικό μοντέλο Waldorfskindergarten. Πρώτα γίνεται αναφορά στον ιδρυτή και εμπνευστή της μεθόδου Waldorf Steiner και στις βασικές αρχές και αξίες που διέπουν την παιδαγωγική του. Στη συνέχεια περιγράφεται πως λειτουργεί ένα σχολείο και νηπιαγωγείο Waldorf, το εκπαιδευτικό περιβάλλον και αναλύονται τα βασικά στοιχεία των κτηρίων, του ρόλου του παιδαγωγού και των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην τρίτη συγκριτικά νεότερη παιδαγωγική μέθοδο των Δασικών Νηπιαγωγείων ή Waldkindergarten. Περιγράφεται αρχικά η ιδέα της συγκρότησης των Δασικών σχολείων, η δημιουργία τους και στη συνέχεια οι βασικοί κανόνες που διέπουν ένα νηπιαγωγείο της φύσης. Παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της συγκεκριμένης παιδαγωγικής, οι πρακτικές εφαρμογές της και ο ρόλος που διαδραματίζει ο παιδαγωγός για την επίτευξη της εναλλακτικής αυτής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με την συγκριτική προσέγγιση των τριών παραπάνω μεθόδων. Καταβάλλεται προσπάθεια να εντοπιστούν και να κατηγοριοποιηθούν τα κοινά σημεία παιδαγωγικής των μεθόδων αυτών αλλά και να επισημανθούν οι διαφορές στις προσεγγίσεις και τις εφαρμογές τις κάθε σχολής.

Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο εξάγονται τα συμπεράσματα από την πραγματοποιηθείσα μελέτη, παρουσιάζοντας τα σημαντικότερα στοιχεία της.

Κεφάλαιο 1^ο: Μοντεσσοριανό Παιδαγωγικό Μοντέλο.

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται η προσπάθεια να παρουσιαστεί το έργο της Μαρία Μοντεσσόρι από την αρχή της καριέρας της ως παιδαγωγού μέχρι και την σύγχρονη εποχή μετά τον θάνατό της. Πρώτα, γίνεται μια ανασκόπηση της πορείας της μέχρι την δημιουργία και εφαρμογή του μοντέλου της, στην συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της παιδαγωγικής της και οι μέθοδοι που εμπεριέχονται στο μοντέλο της. Τέλος, αναφέρονται συνοπτικά ορισμένες πρακτικές εφαρμογές και επιρροές της μοντεσσοριανής παιδαγωγικής στην σύγχρονη εποχή.

Εικόνα 1: Μαρία Μοντεσσόρι

Πηγή: <https://www.o-klooun.com/anadimosiefseis/o-dekalogos-tis-theorias-tis-maria-montessori>

1.1. Ιστορική αναδρομή της Μαρίας Μοντεσσόρι

Το Μοντεσσοριανό μοντέλο παιδαγωγικής πήρε το όνομά του από την δημιουργό και πρώτη παιδαγωγό του Μαρία Μοντεσσόρι. Η Maria Tecla Artemisia Montessori γεννήθηκε στην Ιταλία τον Αύγουστο του 1870 στο Κιαρβάλλε της Ανκόνα (https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%81%CE%B9). Σπούδασε ιατρική στο πανεπιστήμιο της Ρώμης και έγινε η πρώτη γυναίκα γιατρός της

Ιταλίας το 1896. Αμέσως μετά την αποφοίτησή της εργάστηκε στην Ψυχιατρική κλινική της Ρώμης και ασχολήθηκε κυρίως με τα παιδιά με νοητική στέρηση όπου και εφάρμοσε τις παιδαγωγικές τις μεθόδους εφόσον παρατήρησε τις ελλείψεις σε εκπαιδευτικό υλικό και σε κίνητρα για την εξέλιξη της ευφυΐας των συγκεκριμένων παιδιών. Το 1900 σπούδασε Παιδαγωγική, Ψυχολογία και Φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης ενώ είχε παρακολουθήσει μαθήματα λατινικών και Ιταλικών.

Έχοντας μεγάλο ενδιαφέρον στην παιδαγωγική, το 1907 ανοίγει το ονομαζόμενο ‘Σπίτι των Παιδιών’, ένα τύπου πρότυπο σχολείου όπου εφαρμόζει με μεγάλη επιτυχία τις παιδαγωγικές και διδακτικές μεθόδους σε παιδιά με κανονική νοημοσύνη. Τα επόμενα χρόνια αναπτύσσει πλούσιο συγγραφικό και παιδαγωγικό έργο και ανοίγει περισσότερα από 40 σχολεία στην Ιταλία που έχουν το όνομά της και εφαρμόζουν τις μεθόδους τις. Εξαιτίας του Β’ Παγκοσμίου πολέμου εξορίζεται από το φασιστικό καθεστώς στην Ισπανία και στη συνέχεια στην Ολλανδία. Στη συνέχεια ταξιδεύει στην Ιδία και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής όπου μεταλαμπαδεύει τις μεθόδους τις και εκπαιδεύει παιδαγωγούς και μνεί εκατοντάδες σχολεία που χρησιμοποιούν τις μεθόδους διδασκαλίας της.

Στο τέλος της ζωής της βρίσκεται στην Ολλανδία, όπου και πέθανε το 1952 σε ηλικία 82 ετών. Μετά τον θάνατό της, το έργο της συνέχισαν τα παιδιά της αλλά και εκατοντάδες εκπαιδευτικοί ανά τον κόσμο. Σήμερα, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των σύγχρονων μεθόδων παιδαγωγικής προσχολικής και σχολικής ηλικίας και αποτελεί μεγάλη σχολή για τους μελετητές της παιδαγωγικής. Σχολεία που φέρουν το όνομά της υπάρχουν σε όλον τον κόσμο και οι μέθοδοί της χρησιμοποιούνται σε όλες σχεδόν τις προσχολικές και σχολικές μονάδες.

1.2. Τα κύρια στοιχεία της Μοντεσσοριανής μεθόδου

Το παιδαγωγικό μοντέλο της Μοντεσσόρι παρόλο που έχει κατηγορηθεί για έλλειψη θεωρητικού πλαισίου και την προέλευσή του σε εμπειρίες της ίδιας με τα παιδιά, βασίζεται σε πολλούς θεωρητικούς. Η Μοντεσσόρι μελέτησε αρκετά όχι μόνο την παιδαγωγική αλλά και την φιλοσοφία και την ψυχολογία και στα ταξίδια την ανά την Ευρώπη ήρθε σε επαφή με τους μεγαλύτερους εκφραστές των παιδαγωγικών ρευμάτων εκείνης της εποχής.

Συνεπώς η μέθοδός της έχει πρακτικό αλλά και θεωρητικό πλαίσιο το οποίο θεωρείται μια εξέλιξη του φρεβελιανού συστήματος παιδαγωγικής και εμπεριέχει επιρροές από τον Rousseau.

Το μοντεσσοριανό σύστημα από την δημιουργία του αποτέλεσε να ρηξικέλευθη ιδέα για τα δεδομένα της εποχής, καθώς στην βάση του είχε μεθόδους που έως τότε ήταν πρωτόγνωρες ή τουλάχιστον πρωτοπόρες. Από την παιδαγωγική προσέγγιση, και την διαδικασία εκπαίδευσης, έως το διδακτικό υλικό και την κτηριακή και χωρική δομή υπάρχει μια ολόκληρη φιλοσοφία που ως κεντρικό της πυλώνα έχει την αγάπη και την ελευθερία του παιδιού. Για αυτό αποτελεί μέχρι και σήμερα μία από τις πιο διαδεδομένες παιδαγωγικές πρακτικές στον κόσμο με πάνω από 20.000 σχολεία ανά τον κόσμο και με σχολές εκπαίδευσης παιδαγωγών στην μοντεσσοριανή παιδαγωγική (https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%81%CE%B9).

1.2.1. Το θεωρητικό πλαίσιο του Μοντεσσοριανού μοντέλου

Σύμφωνα λοιπόν με την Μοντεσσόρι το παιδί από την στιγμή που γεννιέται και μέχρι την ενηλικίωσή του περνά από διάφορα στάδια. Στα τρία πρώτα χρόνια της ζωής του ένα παιδί χρησιμοποιεί το υποσυνείδητό του για να απορροφά όλες εκείνες τις αλληλεπιδράσεις με τον κόσμο και το περιβάλλον γύρω του. Στο επόμενο στάδιο από τριών έως έξι χρονών το παιδί αρχίζει να χρησιμοποιεί περισσότερο το νου του, αποκτά συνειδητές εμπειρίες και χρησιμοποιεί τις αισθήσεις του για την ανάπτυξή του. Από τα έξι έως τα δώδεκα χρόνια το παιδί πλέον χρησιμοποιεί τις αισθήσεις και τις ικανότητές του για κοινωνικοποίηση και για εδραίωση της συνείδησής του και συνεπώς υπάρχει ραγδαία εξέλιξη της προσωπικότητάς του. Τέλος, από την ηλικία των δώδεκα έως τα 18 όπου εισέρχεται στην ενηλικίωσή του το παιδί υπόκειται σε τεράστιες αλλαγές της αντίληψης και της ψυχοσύνθεσής του που είναι σαν να ξαναγεννιέται (Montessori, 1912). Στα πρώτα λοιπόν έξι χρόνια της ζωής ενός παιδιού, τα οποία χαρακτηρίζονται από την έντονη ανάγκη για απορρόφηση οποιασδήποτε αλληλεπίδρασης με την φύση, το περιβάλλον και τον κόσμο γύρω του είναι σημαντικό να υπάρχει ένα τέτοιο έδαφος που να μπορεί να προωθεί αυτήν την ανάγκη αλλά και χωρίς να υπάρχει καθοδήγηση από την πλευρά του παιδαγωγού.

Εκτός από τα διάφορα στάδια της παιδικής ανάπτυξης υπάρχουν και οι διάφορες «εργασίες» που τα παιδιά υφίσταται κατά την ανάπτυξή του. Οι «εξωτερικές εργασίες» αφορούν την ανάπτυξη του σώματος και της υγείας αλλά και τη συνεισφορά στους άλλους και την κοινωνία που στο παιδικό στάδιο είναι επίπονη και πολλές φορές παραλείπεται ή δεν πραγματοποιούνται. Αυτό που όμως αφορά κυρίως την Μοντεσσόρι είναι οι «εσωτερικές εργασίες» του παιδιού που έχουν να κάνουν με την φύση του παιδιού για την ψυχική ανάπτυξη και τον σχηματισμό του χαρακτήρα του (Μοντεσσόρι, 1980: 8-9). Την έννοια αυτή της «εργασίας» διαπραγματεύεται και μία μελέτη της η Jacqueline M. Cossentino. Σύμφωνα με την μελέτη αυτή, η έννοια της εργασίας συνεπάγεται λειτούργημα στην μοντεσσοριανή μέθοδο και διαχέεται σε όλο το φάσμα του συστήματος. Από τον τρόπο που εκπαιδεύονται οι παιδαγωγοί της μεθόδου, τον τρόπο που έχουν επιλεγεί τα υλικά για τις ασκήσεις, τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι όροι και η γλώσσα, καθώς και τις εκπαιδευτικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται γίνεται αντιληπτό ότι το μοντεσσοριανό σύστημα αποτελεί μια ξεχωριστή παιδαγωγική με επίκεντρο το παιδί και την ψυχική του ανάπτυξη μέσα σε ένα σύστημα που είναι προετοιμασμένο ακριβώς για αυτόν τον σκοπό (Cossentino, 2006).

Ο θεμέλιος λίθος της μοντεσσοριανής παιδαγωγικής είναι η ελευθερία του παιδιού και η συναναστροφή του με την φύση. Η εσωτερική ενέργεια και η δύναμη που έχει το παιδί μέσα του πρέπει να έρθει σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον μέσω δράσεων, παιχνιδιού, εξερεύνησης και φυσικής εξέλιξης μέσα σε ένα φυσικό και τεχνητό περιβάλλον που είναι προσαρμοσμένο στα μέτρα του αλλά όχι επιβάλλοντάς το παρά μόνο αφήνοντάς το να το ανακαλύψει μόνο του. Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται οι ικανότητες που κρύβονται μέσα του, επιτυγχάνεται ψυχική και σωματική ανάπτυξη και εφοδιάζεται με όλα τα απαραίτητα εφόδια για την αντιμετώπιση των επόμενων σταδίων της ανάπτυξης.

Χαρακτηριστικοί κανόνες που απορρέουν από την παραπάνω βασική αρχή του μοντεσσοριανού συστήματος και η Μοντεσσόρι θέτει στα σχολεία της μπορούν να συνοψιστούν ως εξής (Montessori Nursery School, 2020)¹:

- Το σχολείο κυριαρχείται από πνεύμα ηρεμίας για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού.
- Σεβασμός στην μοναδικότητα του ατόμου και προσαρμογή της εκπαίδευσης στις ανάγκες του κάθε παιδιού.

¹ Πληροφορίες από Ελληνίδα παιδαγωγό του The Montessori Nursery School, Εδιμβούργο- Σκωτία, 2020

- Δεν αγγίζουμε το παιδί παρά μόνο με την θέλησή του.
- Δεν μιλάμε σε καμία περίπτωση άσχημα λεκτικά και με άσχημο τρόπο σε κανένα παιδί κατά την παρουσία και την απουσία του.
- Ο παιδαγωγός είναι πάντα έτοιμος και πρόθυμος να βοηθήσει ένα παιδί που έχει ανάγκη ή που αναζητά τρόπο ενασχόλησης.
- Ο παιδαγωγός βοηθάει το παιδί να εξερευνήσει τον περιβάλλοντα χώρο με φροντίδα και ενισχύει τις θετική σκέψη.
- Το παιδί επιλέγει μόνο του την ενασχόληση, εργασία ή παιχνίδι που του κινεί το ενδιαφέρον.
- Δημιουργία του κατάλληλου χώρου για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αξιοποίησή των ικανοτήτων του κάθε παιδιού.
- Σεβόμαστε το παιδί που αναπαύεται, δημιουργεί, σκέφτεται, επεξεργάζεται και δεν το ενοχλούμε.
- Ενθαρρύνουμε τις ομαδικές εργασίες και παιχνίδια κοινωνικοποίησης των παιδιών.
- Ενθαρρύνουμε τα παιδιά να πειραματιστούν με τα στοιχεία της φύσης και του περιβάλλοντος.
- Βοηθάμε το παιδί να δραστηριοποιηθεί όταν βρίσκεται στην αυλή ή σε φυσικό περιβάλλον.

1.2.2. Ο Παιδαγωγός στην Μοντεσσοριανή Παιδαγωγική

Στην παιδαγωγική μέθοδο της Μοντεσσόρι ο βασικός πυλώνας, όπως έχει αναφερθεί, είναι το παιδί. Εκτός αυτού όμως ο δάσκαλος ή παιδαγωγός παίζει έναν σημαντικό ρόλο αλλά ταυτόχρονα διαφορετικό από εκείνον του συμβατικού παιδαγωγού για αυτό και θεωρείται ότι η Μοντεσσόρι έδωσε νέο ρόλο στο έργο του. Η βασική αρχή που θα πρέπει να έχει ένας παιδαγωγός σύμφωνα με την Μοντεσσόρι είναι αυτή του σεβασμού. Ο παιδαγωγός θα πρέπει να δείχνει τον ίδιο σεβασμό στις επιθυμίες και τις ανάγκες ενός παιδιού όπως και σε έναν ενήλικα. Θα πρέπει να σέβεται την προσπάθεια που καταβάλλει το παιδί και τον τρόπο με τον οποίο το παιδί επιθυμεί να αλληλεπιδρά με το περιβάλλον γύρω του, τους συμμαθητές και τις διάφορες δραστηριότητες (Μοντεσσόρι, 1980).

Εικόνα 2: Η Μαρία Μοντεσσόρι επιτηρεί τα νήπια.

Πηγή:<https://apithano.gr/extras/1965/17-symvoules-gia-na-ginoume-kalyteri-gonis-apo-tin-diasimi-pedagogo-maria-montessori>

Συνεπώς, ο ρόλος του παιδαγωγού είναι βοηθητικός και παρατηρητικός. Από τη μία βοηθάει στην προετοιμασία του σχολικού περιβάλλοντος έτσι ώστε να υπάρχουν τα κατάλληλα εργαλεία, υλικά και κλίμα μέσα και έξω από την τάξη για να παρακινηθεί το παιδί να αλληλεπιδράσει, να εξερευνήσει και να τολμήσει να πραγματοποιήσει τις δραστηριότητές εκείνες που θα τον κάνουν να νιώσει ελεύθερο και χαρούμενο. Από την άλλη, ο ρόλος του είναι παρατηρητικός καθώς δεν επιβάλλεται στο παιδί και δεν του μιλά για να απαγγείλει τους κανόνες, αλλά ο παιδαγωγός επιβλέπει για τυχόν δυσκολίες, τους εξηγεί ώστε το κάθε παιδί να κατανοήσει την σωστή χρήση των υλικών και οδηγεί το παιδί στην ανάπτυξη των ατομικών του ικανοτήτων.

Επιπλέον, ο παιδαγωγός δεν διορθώνει κάποιο λάθος κίνηση ή άσκηση αλλά αφήνει το παιδί να εξερευνά μόνο του και απλά επεμβαίνει συμπληρωματικά στην διεξαγωγή της εκπαίδευσης ως συντονιστής των δραστηριοτήτων. Ενισχύει και ενθαρρύνει συνεπώς με αυτόν τον τρόπο την ατομική προσπάθεια του κάθε μαθητή χωρίς την επιβολή κανόνων αλλά με την μίμηση και βοήθειά του πετυχαίνει την αυτοεκπαίδευση του παιδιού.

1.2.3. Πρακτική Προσέγγιση της Μοντεσσόρι

Εκτός από τις βασικές αρχές της μεθόδου, η Μαρία Μοντεσσόρι έχει συνθέσει και ένα πρακτικό πλάνο διδασκαλίας της φιλοσοφίας της δίνοντας σημασία σε κάθε λεπτομέρεια είτε αφορά την διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου του νηπιαγωγείου, είτε τις δραστηριότητες και τον τρόπο που πρέπει να τις διδάχτούν τα παιδιά. Στα μοντεσσοριανά νηπιαγωγεία φοιτούν παιδιά ηλικίας από 2,5 – 6 ετών και η παιδαγωγική διαδικασία είναι δομημένη έτσι ώστε να χωρίζεται σε διάφορα στάδια ανάλογα με την ηλικία.

Οι πρακτικές της μεθοδολογίας της Μοντεσσόρι διακρίνονται σε έξι κατηγορίες: την Κινητική εκπαίδευση, η Αισθητηριακή εκπαίδευση, η Γλωσσική εκπαίδευση, η Ανάγνωση, η Γραφή και η Αριθμητική (Μοντεσσόρι, 1980).

1. Κινητική εκπαίδευση: στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται όλες οι δραστηριότητες εκείνες που αναπτύσσουν στα παιδιά την μυϊκή τους δύναμη και τις κινητικές τους ικανότητες. Συμπεριλαμβάνονται οι καθημερινές κινήσεις όπως το να σηκώνω τα χέρια να αγγίζω αντικείμενα, δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με την ατομική φροντίδα (όπως το κούμπωμα ενός ρούχου, το πλύσιμο χεριών κ.α.), δραστηριότητες που σχετίζονται με το νοικοκυριό (όπως το πλύσιμο των πιάτων, το σερβίρισμα φαγητού), κηπουρικές δραστηριότητες, χειρωνακτικές εργασίες (κυρίως αγγειοπλαστική), γυμναστικές ασκήσεις και ρυθμικές ασκήσεις με την βοήθεια μουσικής. Στόχος όλων των παραπάνω είναι τα παιδιά χωρίς να τους το επιβάλλεται να μπορούν να εξερευνούν ελεύθερα και με την θέλησή τους να πραγματοποιούν τις δραστηριότητες.

Εικόνα 3: Υλικό για την εκμάθηση δεσίματος.

Πηγή: <https://gr.dreamstime.com/%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BA-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CF%85-%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80-%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CF%80%CE%B9-%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85-montessori-image51800220>

2. Αισθητηριακή εκπαίδευση: σε αυτήν την κατηγορία δραστηριοτήτων τα παιδιά μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τις αισθήσεις τους για να μπορέσουν να αναγνωρίσουν αντικείμενα, σχήματα, υφές και σχέδια. Οι δραστηριότητες ακολουθούν την αυστηρή σειρά της αναγνώρισης ομοιοτήτων στα σχήματα, την εντόπιση αντιθέσεων σε ξύλινα γεωμετρικά αντικείμενα και τέλος την αναγνώριση διαφορών σε όμοια αντικείμενα (Μοντεσσόρι, 1980). Σκοπός των ασκήσεων αυτών είναι το παιδί να αποκτήσει ικανότητα αντίληψης των αντικειμένων γύρω του μέσω της εξερεύνησης και της ανάπτυξης των αισθήσεων του χωρίς την επέμβαση του παιδαγωγού.

Μία αξιοσημείωτη δραστηριότητα σε αυτή την κατηγορία είναι ‘Το παιχνίδι της σιωπής’ το οποίο αποτελεί μία πρακτική που έχει υιοθετηθεί από πολλά σχολεία σε όλο τον κόσμο, άσχετα αν χρησιμοποιούν την μοντεσσοριανή μέθοδο ή όχι. Στο

παιχνίδι αυτό με τον παιδαγωγό ως οδηγό τα παιδιά μαθαίνουν να σιωπούν, κάθονται ακίνητα σε μία βολική θέση και συντονίζουν ακόμα και την αναπνοή τους έτσι ώστε να μην ακούγεται δυνατά. Με αυτόν τον τρόπο μαθαίνουν να χαλιναγωγούν τις αισθήσεις τους και αποκτούν αυτοπειθαρχία (Harrison, 1914,).

Εικόνα 4: Δραστηριότητα ενίσχυσης αισθήσεων του παιδιού.

Πηγή: <https://gr.dreamstime.com/%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BA-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BD%CE%B5%CF%82-%CF%85-%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80-%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%B5%CF%80%CE%B9-%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%85-montessori-image51800220>

3. Γλωσσική εκπαίδευση: η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει πρακτικές ορθής προφοράς του λόγου και αναγνώρισης ήχων είτε μέσω τραγουδιών είτε από τα στοιχεία της φύσης. Ο παιδαγωγός καθοδηγεί το παιδί και προσπαθεί να προφέρει τις λέξεις αργά και καθαρά για να μπορεί το νήπιο να τις προφέρει σωστά. Δίνεται η ελευθερία το παιδί να ακούει ήχους και να αποφασίζει το ίδιο με ποια άσκηση θα απασχοληθεί για να μπορεί να προφέρει τις διαφορές που εντοπίζει.
4. Ανάγνωση - Γραφή: σε αυτές τις δύο κατηγορίες δραστηριοτήτων περιλαμβάνονται παρόμοιες πρακτικές εκμάθησης γραφής και ανάγνωσης. Τα παιδιά εξοικειώνονται με τις κινήσεις του χεριού σε επίπεδες πλάκες με σχήματα και ζωγραφίζουν με χρώματα. Άλλες ασκήσεις περιλαμβάνουν τον σχηματισμό αριθμών με το χέρι πάνω σε τραχύ χαρτί ή ανάγνωση των ήχων που είναι στον περιβάλλοντα χώρο (Montessori, 1912).

Εικόνα 5: Υλικά για την Αριθμητική.

Πηγή: <https://www.google.com/url?sa=i&source=images&cd=&ved=2ahUKEwiOydOQ9qnnAhUL5aQKHfvSAhEQjRx6BAGBEAQ&url=http%3A%2F%2Fdigitallearning.ece.uth.gr%2Ftme%2F%3Fq%3Dnode%2F2055&psig=AOvVaw3H7CLIrKYXb3KYfYl68Rd9&ust=1580425543521092>

5. Αριθμητική: τέλος, η αριθμητική αποτελεί μία ακόμα κατηγορία δραστηριοτήτων στη μοντεσσοριανή μεθοδολογία με σκοπό την εκμάθηση και αναγνώριση των αριθμών και απλών πράξεων αλλά και τον ερεθισμό του νου των παιδιών. Οι ασκήσεις της αριθμητικής διδάσκονται στα μεγαλύτερα παιδιά που έχουν ήδη περάσει τις προηγούμενες κατηγορίες και έχουν αναπτύξει τις αισθήσεις τους. Περιλαμβάνουν την χρήση, σχημάτων και πινάκων με αριθμούς και την προσπάθεια των παιδιών να βρουν όσα αντικείμενα όσα και η ένδειξη του αριθμού χρησιμοποιώντας ράβδους, ξύλινες πλάκες, βόλους και άλλα αντικείμενα που τα παιδιά έχουν ήδη χρησιμοποιήσει σε προηγούμενες κατηγορίες δραστηριοτήτων.

1.3. Σύγχρονες πτυχές του Μοντεσσοριανού συστήματος

Στην σύγχρονη εποχή του 21^{ου} αιώνα η παιδαγωγική της Μοντεσσόρι δεν υπάρχει απλά ως μία απαρχαιωμένη μέθοδος που παρέχει μόνο στους σύγχρονους παιδαγωγούς μια εναλλακτική προσέγγιση στην εκπαίδευση, αλλά αποτελεί μια εξελικτική μέθοδο με πολλές επιρροές σε διάφορους τομείς και πρακτικές που αφορούν την βελτίωση των

υπηρεσιών εκπαίδευσης όχι μόνο των νηπίων αλλά και των ενηλίκων. Συνεπώς, εκτός από τα χιλιάδες σχολεία σε όλο τον κόσμο που χρησιμοποιούν αποκλειστικά τις μεθόδους της Μοντεσσόρι και φέρουν το όνομά της, υπάρχουν και πολλές άλλες κοινωνικές ομάδες και εκπαιδευτικά κέντρα που είτε χρησιμοποιούν τις μοντεσσοριανές πρακτικές είτε με βάση αυτές τις αρχές δημιουργούν καινούργια πλαίσια εφαρμογής τους.

Παρακάτω, παρατίθενται ορισμένες μελέτες που αφορούν στην Μοντεσσοριανή παιδαγωγική και τις εφαρμογές της στο σύγχρονο κόσμο.

1.3.1. Μελέτη απόδοσης παιδιών νηπιαγωγείου Μοντεσσόρι

Οι Lillard A. και Else-Quest N. σε μελέτη τους που δημοσιεύτηκε το 2006, προσπάθησαν με επιστημονικές μεθόδους να αξιολογήσουν την Μοντεσσοριανή εκπαίδευση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε Μοντεσσοριανό σχολείο των Η.Π.Α και αφορούσε την μελέτη παιδιών ηλικίας 3-6 που φοιτούσαν στο συγκεκριμένο σχολείο αλλά και αυτών που φοιτούσαν στα συμβατικά δημόσια σχολεία αφού δεν είχαν καταφέρει να μουν στο Μοντεσσοριανό με μοναδικό κριτήριο απόρριψης τον περιορισμό των θέσεων. Για την διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν επιστημονικά τεστ νόησης και ακαδημαϊκές μετρήσεις.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα παιδιά που φοιτούσαν στο Μοντεσσοριανό σχολείο κατάφεραν μεγαλύτερη βαθμολογία στα ακαδημαϊκά και συμπεριφορικά τεστ. Πιο συγκεκριμένα, τα πεντάχρονα παιδιά του νηπιαγωγείου είχαν σαφώς καλύτερα αποτελέσματα σε εκτελεστικές λειτουργίες, είχαν 43% περισσότερη επιχειρηματολογία στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων με επίκληση στο δίκαιο και την δικαιοσύνη, είχαν υψηλότερη ανταπόκριση σε παίγνια μυαλού και τέλος είχαν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να εμπλακούν σε θετικά ομαδικά παιχνίδια με τους συνομήλικούς τους (Lillard & Else-Quest, 2006)

1.3.2. Σχεδιασμός και αρχιτεκτονική του σχολικού χώρου

Ένα από τα βασικά στοιχεία της Μοντεσσοριανής μεθόδου είναι και το περιβάλλον του σχολείου και ο σχεδιασμός του σύμφωνα με την αρχή ότι το παιδί μαθαίνει, αλληλεπιδρά και εκπαιδεύεται με το περιβάλλοντα χώρο του σχολείου. Μια σύγχρονη εκδοχή αυτής της αρχής προσπαθεί να διαπραγματευτεί και η μελέτη του ακαδημαϊκού Indjy M. Shawket (Shawket, 2016) που αφορά στο εάν η αρχιτεκτονική και η κατασκευή ενός σχολείου και του προαυλίου χώρου πρέπει να υλοποιείται σύμφωνα με την εκπαιδευτική μέθοδο του εκάστοτε εκπαιδευτικού φορέα. Λαμβάνοντας υπόψη την Μοντεσσοριανή μέθοδο και τα υλικά που χρησιμοποιούνται στην παιδαγωγική διαδικασία της μεθόδου ο μελετητής αναλύει κάθε πτυχή της κατασκευής του κτηρίου και του χώρου παιχνιδιού.

Η Μοντεσσοριανή πρακτική φαίνεται συνεπώς να εμπνέει όχι μόνο τον σχεδιασμό των αιθουσών και του κτηρίου που θα πρέπει να είναι δομημένα με τέτοιο τρόπο που να επιτρέπουν την ανάπτυξη της ελευθερίας του παιδιού αλλά και υποστήριξη των συγκεκριμένων πρακτικών και μεθόδων του μοντεσσοριανού συστήματος δίνοντας έμφαση στο κάθε υλικό, στο κάθε σχήμα και στο κάθε φυσικό ή τεχνητό διακοσμητικό στοιχείο.

Συμπερασματικά από την έρευνα προκύπτει ότι ο εξωτερικός χώρος επηρεάζει τις αντιλήψεις του παιδιού και ακριβώς για αυτόν τον λόγο ο σχεδιασμός ενός χώρου θα πρέπει να συμβαδίζει και να εξυπηρετεί τις παιδαγωγικές πρακτικές του σχολείου και συνεπώς τα υλικά της φύσης όπως η άμμος, το χώμα το νερό πρέπει να είναι αναπόσπαστα στοιχεία του χώρου. Επίσης, το έδαφος πρέπει να εμπεριέχει στοιχεία της φύσης όπως οπωροφόρα δέντρα, χόρτα και λουλούδια και τέλος ακόμα και η κάλυψη της οροφής πρέπει να δεχθεί σημαντική μελέτη έτσι ώστε το παιδί να αισθάνεται την ασφάλεια και την άνεση του σπιτιού του. Καταλήγοντας, η μελέτη καθιστά σαφές ότι οι σχεδιαστές θα πρέπει να υποστηρικτές στο έργο των εκπαιδευτικών και να συμβάλλουν στους παιδαγωγικούς στόχους.

Συνεπώς όχι μόνο αίρεται η σύγχρονη πρακτική της μοντεσσοριανής παιδαγωγικής αλλά επίσης οι εφαρμογές της αλληλεπιδρούν και με άλλους κλάδους της κοινωνικής ζωής.

1.3.3. Μοντεσσόρι και προετοιμασία για το δημοτικό σχολείο

Μια ακόμη μελέτη που αναδεικνύει τον σύγχρονο χαρακτήρα του μοντεσσοριανού συστήματος πραγματοποιήθηκε από τους διδακτορικούς φοιτητές Kayli G. & Ari R. (Kayli & Ari, 2011) και αφορά την εξέταση της αποτελεσματικότητας της μεθόδου για την ετοιμότητα των παιδιών προσχολικής ηλικίας για την μετάβασή τους στο δημοτικό. Υποκείμενα της μελέτης ήταν παιδιά ηλικίας πέντε και έξι χρονών μισά εκ των οποίων παρακολουθούσαν μαθήματα σε δημόσιο συμβατικό νηπιαγωγείο και τα υπόλοιπα σε μοντεσσοριανό. Η έρευνα αφορούσε διάφορα τεστ που αξιολογούσαν τις δεξιότητες των παιδιών στον τομέα της ανάγνωσης, της αριθμητικής, κοινωνικών δεξιοτήτων και παιχνιδιών συγκέντρωσης.

Από τα στατιστικά αποτελέσματα που συλλέχθηκαν πριν από τα τεστ και εκ των υστέρων παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά που παρακολουθούσαν την μοντεσσοριανή εκπαίδευση είχαν και στις δύο περιπτώσεις των μετρήσεων υψηλότερη βαθμολογία από εκείνα που πήγαιναν στο δημόσιο νηπιαγωγείο σε κάθε υποκείμενη δεξιότητα και συνεπώς η συνολική ετοιμότητα των παιδιών για την είσοδό τους στο δημοτικό σχολείο ήταν καθολικά μεγαλύτερη. Συνεπώς οι βασικές αρχές της Μοντεσσόρι για γλωσσική και λογοτεχνική εκπαίδευση, αριθμητική, κινητική και αισθητική εξάσκηση και της συγκέντρωσης αποδεικνύονται σημαντικά στην ανάπτυξη των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.

Εκτός των τριών αυτών παραδειγμάτων οι μοντεσσοριανές μέθοδοι σήμερα έχουν εφαρμογές και χρήση σε άλλους τομείς. Ένας από αυτούς είναι και ο τομέας της τρίτης ηλικίας όπου οι μέθοδοι της Μοντεσσόρι έχουν καταγράψει σημαντική επιτυχία στην καταπολέμηση της άνοιας και της κινητικότητας των ατόμων μεγάλης ηλικίας. Επίσης, οι πρακτικές Μοντεσσόρι έχουν ευρεία αποδοχή και χρήση σε ότι αφορά προγράμματα εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και αποσκοπούν στην βελτίωση των νοητικών και των κινητικών θεμάτων των ατόμων αυτών (www.montessori.gr).

Κεφάλαιο 2ο: Παιδαγωγικό Μοντέλο Waldorfkindergarten

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται το δεύτερο υπό μελέτη παιδαγωγικό μοντέλο του Waldorf. Αρχικά γίνεται αναφορά στον εμπνευστή και δημιουργό της παιδαγωγικής μεθόδου και στην συνέχεια αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά ενός Waldorf νηπιαγωγείου καθώς και ο ρόλος που διαδραματίζουν ο παιδαγωγός και οι γονείς στην εκπαιδευτική διαδικασία.

2.1. Εισαγωγή Στα Σχολεία Waldorf

Τον προηγούμενο αιώνα, παιδαγωγοί οι οποίοι τους χαρακτήριζε η μεγάλη αγάπη τους για τα παιδιά, έθεσαν ως στόχο την δημιουργία εκπαιδευτικών συστημάτων με σκοπό την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την κατάκτηση ελευθερίας του παιδιού (<http://www.socped.gr/uploads/editorfiles/files/%CE%94%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%B1.pdf>)

Εικόνα 6: Rudolf Steiner.

Πηγή: https://www.slideshare.net/gymagias/p-waldorf?from_action=save

Ο παιδαγωγός Rudolf Steiner γεννήθηκε στην Αυστροουγγαρία,(1861-1925) είναι ο ιδρυτής του φιλοσοφικού ρεύματος της «ανθρωποσοφίας», και των σχολείων Waldorf όπου έθεσε ως βασικό στόχο του προγράμματος του, να είναι η ύπαρξη ενός πνευματικού κόσμου που θα είναι προσβάσιμο και προσιτό από τον κάθε ένα και μέσω αυτού να επέλθει η ανάπτυξη της φαντασίας, της έμπνευσης και της διορατικότητας του

εκπαιδευόμενου

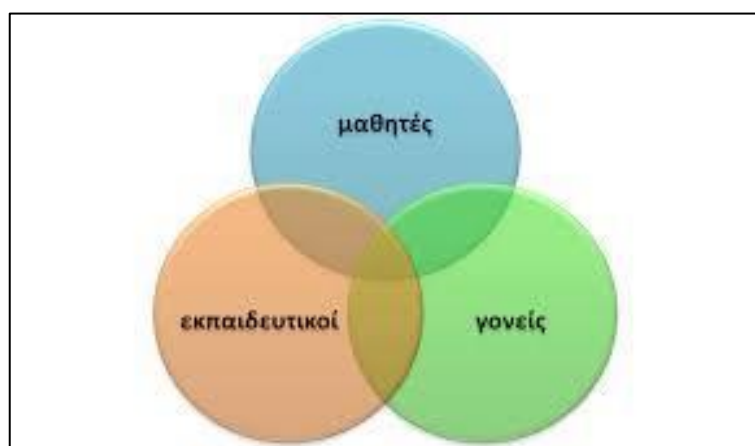
ελεύθερα

και

ορθολογικά. (<http://www.socped.gr/uploads/editorfiles/files/%CE%94%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%B1.pdf>).

Η ιδέα των σχολείων Waldorf γεννήθηκε στην πόλη της Στουτγάρδης στην Γερμανία, όπου εκεί λειτούργησε και το πρώτο σχολείο. Έκτοτε και έως σήμερα λειτουργούν πάνω από 530 σχολεία Waldorf σε όλο τον κόσμο (Barz, 1996).

Τα εν λόγω σχολεία, εντάσσονται στο πλαίσιο των «εναλλακτικών» σχολείων δηλαδή ανήκουν στην κατηγορία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία διαφοροποιούνται από την παραδοσιακή εκπαίδευση. Αυτού του είδους τα σχολεία προσφέρουν μια πιο ζεστή σχέση εκπαιδευτικών – μαθητών/τριών και επιθυμούν μεγαλύτερη γονική εμπλοκή (Edwards, 2002).

Εικόνα 7: Σχέση γονέων-μαθητών- εκπαιδευτικών σύμφωνα με το μοντέλο Waldorf.

Πηγή: <http://www.socped.gr/uploads/editorfiles/files/%CE%94%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%B1.pdf>

Το πρόγραμμα σπουδών των σχολείων Waldorf, προσαρμόζεται στις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες, παραδείγματος χάρη, στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις όπου τα παιδιά προέρχονται από διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές αλλά και «φυλετικές» τάξεις, στα σχολεία αυτά καλλιεργείται ο αλληλοσεβασμός, η ισότητα, ενώ καταπολεμάτε ο ρατσισμός και επίλυση των προβλημάτων μέσω του διαλόγου μεταξύ των εκπαιδευτικών, των γονέων και των μαθητών (McDermott et al., 1996).

2.2. Χαρακτηριστικά Του Σχολείου Waldorf

Από αρχιτεκτονική άποψη, το σχολείο Waldorfείναι ένα χώρος όπου το υλικό του ξύλου επικρατεί μαζί με απαλά φυσικά χρώματα τα οποία ενισχύουν την ψυχική ηρεμία των μαθητών(<http://www.socped.gr/uploads/editorfiles/files/%CE%94%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%B1.pdf>).

Ο χώρος είναι απλός με λεπτεπίλεπτη αισθητική που προτείνει την αγνότητα και το αληθινό στοιχείο, έτσι ώστε αυτά να θεμελιωθούν εσωτερικά στην παιδική οντότητα (Sassmannshausen., 2008). Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται μια διαμορφωμένη αίθουσα όπου τα παιδιά θα μπορούν, ανεξάρτητα της ιδιοσυγκρασίας τους και της προσωπικότητας τους να αναπτύξουν την σκέψη τους και τις ικανότητες τους (Edwards., 2002).

Η οργάνωση κάθε σχολείου Waldorf γίνεται από τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και τους μαθητές. Η κάθε σχολική μονάδα αυτοδιοικείται από τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται στο σχολείο, μεταξύ τους όμως δεν υπάρχει ιεραρχική διάκριση ανεξαρτήτως εμπειρίας, γνωστικού αντικειμένου και αρχαιότητας. Επίσης μισθολογικά υπάρχει πλήρης ισότητα μεταξύ των εκπαιδευτικών – εργαζομένων.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προσφέρουν τα σχολεία Waldorf επικεντρώνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων των παιδιών. Σε αντίθεση με το συμβατικό εκπαιδευτικό σύστημα, η ύλη δεν απομνημονεύεται ενώ οι ξένες γλώσσες εισέρχονται στην ζωή του μαθητή από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου διότι το παιδί ως μίμος, αποκτά την σωστή προφορά των νέων γλωσσών. Οι εκπαιδευόμενοι μέσω του μαθήματος της χειροτεχνίας - κατασκευών και άλλων διαφόρων εργαστηριακών μαθημάτων, αποκτούν και αναπτύσσουν το εργασιακό πνεύμα (Δήμας & Καινούργιου., 2010)

Η αξιολόγηση των μαθητών μέσω της εφαρμογής των εξετάσεων δεν υφίσταται σε αυτού το είδος σχολείο. Η χρήση των βιβλίων και άλλων βοηθημάτων είναι απειροελάχιστη (Nicholson, 2000).

Στις σχολικές μονάδες Waldorfυπάρχει πάντα γιατρός, ο οποίος επισκέπτεται τις αίθουσες μαθημάτων και εξετάζει τους εκπαιδευόμενους ώστε να τηρούνται πάντα οι προϋποθέσεις της υγιεινής-ιατρικής φροντίδας του εκάστοτε μαθήματος (Δήμας & Καινούργιου., 2010).

- Άδεια από την εκάστοτε δασική υπηρεσία
- Μια κατασκευή η οποία θα είναι η καλύβα για τα μαθήματα στην περίπτωση των δύσκολων καιρικών συνθηκών
- Δύο έμπειροι εξειδικευμένοι υπάλληλοι οι οποίοι θα καταθέσουν πρόταση για ακόμα ένα άτομο
- Εκπαιδευτικό πλάνο των σκοπών, στόχων και δραστηριοτήτων ανάλογα των - καιρικών συνθηκών
- Ένα κινητό τηλέφωνο για επείγουσες καταστάσεις
- Τηλεφωνική κατάσταση των γονέων
- Εξοπλισμό πρώτων βοηθειών
- Εμβολιασμός μαθητών αλλά και των εκπαιδευτικών και των γονέων
- Ενδυμασία ανάλογα των δραστηριοτήτων και τέλος,
- Κατάσταση με σαφείς οδηγίες προς τους γονείς, παραλαβής των παιδιών τους αλλά και συμμετοχής τους στις δραστηριότητες των παιδιών.

Η μορφή αυτών των νηπιαγωγείων είναι κατάλληλη για παιδιά από την ηλικία των τριών (3) έως την ηλικία των έξι (6) και οι τάξεις αποτελούνται από 20-25 παιδιά και δύο (2) έως τρεις (3) εκπαιδευτικούς.

Η παιδαγωγική του Waldorf είναι μια ζωντανή εκπαίδευση καθώς ο διαμορφωτικός χώρος είναι γεμάτος ζωή και δημιουργικότητα που στόχο έχει τα νήπια να μαζεύουν εμπειρίες και να βασίζονται στις δικές τους δυνάμεις καθώς και να ξεπερνάνε τα όρια τους και να αναπτύσσουν φιλοδοξίες. Παρόλο που οι δραστηριότητες είναι ίδιες, τις επαναλαμβάνουν συνειδητά και αυτό γιατί πρέπει να νιώσουν το περιεχόμενο και το πλαίσιο (Koellner & Leinert, 1998).

Ο σχεδιασμός του νηπιαγωγείου είναι κατάλληλα διαμορφωμένος ώστε να λειτουργεί σαν οικιακός χώρος, με τον παιδαγωγό να αναλαμβάνει τον ρόλο του γονέα. Κατά τη νηπιακή ηλικία, είναι επιθυμητό να υπάρχει η διαδικασία της μίμησης καθώς αυτή χρησιμοποιείται ως θεμελιώδες εργαλείο της προσχολικής εκπαιδευτικής δραστηριότητας (Sassmannshausen., 2008).

2.3.1. Συνεργασία Γονέων – Παιδαγωγών

Στα νηπιαγωγεία Waldorf οι συναντήσεις γονέων δασκάλων γίνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, ως τόπος συνάντησης είναι είτε το σχολείο είτε το σπίτι των γονέων έπειτα από συνεννόηση. Οι συναντήσεις αυτές γίνονται για τις επιθυμίες του παιδιού καθώς δεν θεωρείται σημαντικό η ενημέρωση τους για την εκπαιδευτική τους πρόοδο (Sassmannshausen., 2008).

Εικόνα 9: Νηπιαγωγείο Waldorf.

Πηγή:https://www.google.com/search?q=waldorf+%CE%BD%CE%B7%CF%80%CE%B9%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF&sxsrf=ACYBGNQUy5fA2b_cNWzymekctluSAZw1g:1580145766476&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjforYpaTnAhUqPewKHSeACtcQ_AUoAXoECAwQAw&biw=1920&bih=941#imgrc=2fxlF9xc9UeU8M:

2.3.2. Ο Ρόλος του Παιδαγωγού στο Νηπιαγωγείο Waldorf

Στα νηπιαγωγεία αυτά, το παιδί έχει ως πρότυπό του τον δάσκαλο και τον μιμείται, επομένως η προσωπικότητα του παιδαγωγού και η στάση του παίζουν καταλυτικό ρόλο στο νήπιο. Οι εκπαιδευτές του νηπιαγωγείου συμμετέχουν πολύ συχνά σε εκπαιδευτικά σεμινάρια. Αυτού του είδους τα σεμινάρια περιλαμβάνουν τεχνητές πτυχές, μια εντατική εκπαίδευση στην εικόνα του ανθρώπου για την ανθρωποσοφία και την παιδαγωγική του συστήματος (Sassmannshausen., 2008).

Το IASWECE (International association for Steiner/Waldorf early childhood education) αναφέρει ότι οι νηπιαγωγοί των εκπαιδευτηρίων Waldorf, όταν εργάζονται με τα παιδιά, δημιουργούν ένα ζεστό και όμορφο οικογενειακό περιβάλλον που παρέχει προστασία και ασφάλεια. Ασχολούνται με οικιακές πρακτικές και διάφορες καλλιτεχνικές δραστηριότητες που τα παιδιά μπορούν εύκολα και γρήγορα να μιμηθούν ενώ από την άλλη εξιτάρουν την φαντασία τους με αφηγήσεις και με την ενθάρρυνση για ελεύθερο παιχνίδι. Η σύνδεση των αισθήσεων και ο συντονισμός χεριών – όρασης και άλλες βασικές δεξιότητες που απαιτούνται ως βάση για την ακαδημαϊκή τους μάθηση, προάγονται στα εκπαιδευτήρια Waldorf. Αυτό το περιβάλλον, το τόσο φυσικό και δημιουργικό προετοιμάζει τους μαθητές για την συνέχεια στη μάθηση και την ίδια τη ζωή.

Κεφάλαιο 3^ο: Παιδαγωγικό Μοντέλο Waldkindergarden

Το τρίτο αυτό κεφάλαιο της εργασίας επικεντρώνεται στην παρουσίαση των Δασικών νηπιαγωγείων και των εκπαιδευτικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται σε αυτά. Ξεκινώντας, παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξή τους και στην συνέχεια τα κύρια χαρακτηριστικά του νηπιαγωγείου και του προγράμματος του. Επίσης, αναφέρονται ο ρόλος του εκπαιδευτικού και οι βασικοί στόχοι της παιδαγωγικής μεθοδολογίας που ακολουθούν τα συγκεκριμένα νηπιαγωγεία.

3.1. Ιστορία εξέλιξης των Δασικών Νηπιαγωγείων

Εικόνα 10: Δασικό Νηπιαγωγείο.

Πηγή: <https://i.pinimg.com/originals/60/38/f4/6038f4287162014801d6a9e8cc15257a.jpg>

Η φιλοσοφία των forest schools (σχολεία του δάσους) προέρχεται από την Σκανδιναβία και ξεκίνησε τη δεκαετία του 1950 στη Δανία, αν και οι ρίζες της παιδαγωγικής του δάσους και των πρώτων θεωριών ανιχνεύονται στη Σουηδία το 1892 (19^{ος} αιώνας). Το

πρώτο δασικό σχολείο δημιουργήθηκε στη Δανία το 1954 με την ιδέα μιας μητέρας, εν ονόματι Ella Flatau, η οποία πήγαινε συχνά με τα δικά της και τα γειτονικά παιδιά στο δάσος για παιχνίδι και είχε προκαλέσει ιδιαίτερη εντύπωση αυτή η μορφή παιδικής φροντίδας. Εκεί διαπίστωσε και η ίδια τα θετικά ερεθίσματα και αποτελέσματα που αποκόμιζαν από το φυσικό περιβάλλον. Η Ella Flatau προέβη σε συνεργασία με τους γείτονες και με πρωτοβουλία των υπόλοιπων γονέων δημιουργήθηκε το πρώτο δασικό νηπιαγωγείο στις αρχές του 1990 και συγκεκριμένα το 1991 στη Δανία. Το κίνημα των δασικών νηπιαγωγείων έγινε πιο δημοφιλές στη Γερμανία το 1990 (<https://de.wikipedia.org/wiki/Waldkindergarten>). Μερικά χρόνια αργότερα, το 1968, στο Wiesbaden της Γερμανίας μια ομάδα ενηλίκων και παιδιών ξεκίνησε ιδιωτικές πεζοπορίες και με την πάροδο του χρόνου η φαινομενικά απλή πεζοπορία εξελίχθηκε και μετατράπηκε σε νηπιαγωγείο πεζοπορίας, αναγνωρισμένο από το κράτος και τέθηκε σε λειτουργία στις 3 Μαΐου του 1993 στο Flensburg. Το εν λόγω δασικό νηπιαγωγείο θεωρείται το πρώτο αναγνωρισμένο στο είδος του και είχε ως πρότυπο διαμόρφωσης την φιλοσοφία των δασικών σχολείων της Δανίας.

Η προσέγγιση υιοθετήθηκε ευρέως στη Δανία κατά τη δεκαετία του 1970 και του 1980 ως λύση για τον ιδιαίτερα αυξημένο αριθμό των δανικών γυναικών που εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό και την έλλειψη εσωτερικών εγκαταστάσεων για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τα δασικά σχολεία έφθασαν στην Ουαλία το 2000 και στη Σκωτία το 2003. Η Ένωση δασικών σχολείων της Βόρειας Ιρλανδίας ιδρύθηκε το 2011 ενώ το 2002 πραγματοποιήθηκε η πρώτη Εθνική Συνδιάσκεψη Δασικών Σχολών στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου δόθηκε ένας πρώτος ορισμός περί δασικού σχολείου και διαμορφώθηκε ως : «Μια εμπνευσμένη διαδικασία που προσφέρει στα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες τακτικές ευκαιρίες για να επιτύχουν, να αναπτύξουν εμπιστοσύνη και αυτοεκτίμηση μέσω πρακτικών μαθησιακών εμπειριών σε ένα τοπικό δασικό περιβάλλον». (History of Forest School International, 2011). Στην συνέχεια επεκτάθηκαν και σε άλλες σκανδιναβικές χώρες και στον Καναδά. Σήμερα υπολογίζονται σε λειτουργία πάνω από 1500 δασικά νηπιαγωγεία στη Γερμανία, ισότιμα με τα συμβατικά, 23 στην Αυστρία και διάφορα στην Ελβετία και στο νότιο Τυρόλο. Στην Ελλάδα, το πρώτο σε λειτουργία σχολείο που ακολούθησε το πρότυπο του νηπιαγωγείου της φύσης ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του 2018. Το πρώτο βιβλίο για τα δασικά νηπιαγωγεία συνιστά δημιούργημα δύο εκπαιδευτών δασών, εν ονόματι Kollner & Leinert (1998), οι οποίοι δεν είναι εκπαιδευτικοί αλλά δασικοί διαχειριστές.

3.2. Τα Κύρια Χαρακτηριστικά του Μοντέλου Waldkindergarten

Σύμφωνα με την Monika Hepp-Hoppenthaler (2019) η βασική παιδαγωγική αρχή είναι η ίδια η φύση. Τα παιδιά μέσω της μόνιμης παραμονής τους εκεί, νιώθουν αλληλοεξαρτώμενα από αυτή. Οι πολυάριθμες αντιλήψεις των δασικών νηπιαγωγείων αναφέρονται στη σημασία των ψυχοκινητικών μαθησιακών εμπειριών προκειμένου να επιτευχθεί πλήρως η υγιή ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών. Οι φυσικές εμπειρίες μετακίνησης στο δάσος έχουν μια σημαντική λειτουργική αξία που αφορά την εξισορρόπηση του παιδιού, καθώς συχνά παρουσιάζεται σημαντική έλλειψη σε θέματα αναφορικά με την ψυχοκινητική εμπειρία και συνάμα με την γνωστική καλλιέργεια και ανάπτυξη.

Τα δασικά, λοιπόν, νηπιαγωγεία καθιστούν τα παιδιά συναισθηματικά ισορροπημένα και περιορίζουν την πιθανή εμφάνιση συμπεριφορών που αποκλίνουν από την κοινώς αποδεκτή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η αποφυγή της χαμηλής και περιορισμένης συγκέντρωσης των μαθητών και το υπερκινητικό σύνδρομο που χαρακτηρίζει σημαντικό αριθμό του μαθητικού δυναμικού (Von Roland Gorges, Der Waldkindergarten). Επιπλέον, με την εμπειρία και την εκτενή παρατήρηση των ζώων και των φυτών τα παιδιά αντιμετωπίζουν με ιδιαίτερο χειρισμό, προσοχή, σύνεση και σεβασμό όλα τα έμβια όντα, το έδαφος και το στοιχείο του νερού. Έτσι, μαθαίνουν να είναι μέρος της ως ξεχωριστές οντότητες και με αφορμή αυτή τη νεοσύστατη συναισθηματική σχέση που αναπτύσσουν με την σταθερή και καθημερινή επαφή με τη φύση, μαθαίνουν να την σέβονται, να την αγαπούν και να την προστατεύουν. Η δυνατότητα του απεριόριστου χώρου, χρόνου και της σιωπής που προσφέρεται στο δάσος επιτρέπει αφενός στα παιδιά να αναπτύσσονται σε ένα περιβάλλον ήρεμο, οικείο και ισορροπημένο, παραμένοντας σταθερά συγκεντρωμένοι σε οτιδήποτε τους κινεί το ενδιαφέρον. Δημιουργούν, μαθαίνουν, βιώνουν και ανταποκρίνονται σε διαφορετικές συνθήκες καθημερινά. Στις δύσκολες καιρικές καταστάσεις που δημιουργούνται από την ποικιλομορφία των καιρικών συνθηκών στο ετήσιο κύκλο, τα παιδιά συνειδητοποιούν τις συνεχώς μεταβαλλόμενες καταστάσεις που επιφέρει η ζωή. Επιπλέον, μέσω αυτών των συνθηκών ανακαλύπτουν τα προσωπικά τους όρια, μαθαίνουν πως να βρίσκονται σε εγρήγορση και να φροντίζουν επιμελώς τον εαυτό τους, αναπτύσσουν το απαιτούμενο θάρρος και την εμπιστοσύνη στις

δικές τους ικανότητες, αλλά ταυτόχρονα και για την ομάδα. Προβαίνοντας σε μια σύνοψη όλων των θετικών που προσφέρει το σχολείο του δάσους η Monika Hepp Hoppenhaler, συνάγει αβίαστα το συμπέρασμα πως τα δασικά νηπιαγωγεία είναι τα πιο καινοτόμα, πρωτοποριακά, οικολογικά και οικονομικά εκπαιδευτικά ιδρύματα του παρόντος και του μέλλοντος.

Πιο συγκεκριμένα, στο συγκεκριμένο μοντέλο προσχολικής αγωγής οι γνώσεις προσλαμβάνονται μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων και με πειραματισμό στο δάσος, ανακαλύπτοντας έτσι τον ίδιο τους τον εαυτό αλλά και τις διάφορες πτυχές του φυσικού περιβάλλοντος. Αναμφίβολα, τα παιδιά των συγκεκριμένων ηλικιών μαθαίνουν μέσω της συμμετοχής, που είναι και ένα από τα βασικά γνωρίσματα της βιωματικής εκπαίδευσης. Έτσι, υπάρχει στενή συνάφεια μεταξύ των δασικών νηπιαγωγείων και της βιωματικής μάθησης. Τα εν λόγω νηπιαγωγεία έχουν κατονομαστεί και ως «νηπιαγωγεία περιπέτειας». Μέσω της αξιοποίησης του φυσικού περιβάλλοντος ενισχύεται η συνεργασία και η ομαδικότητα, αναπτύσσουν την ικανότητα για ενσυναίσθηση, την αγάπη και την προσφορά για τον συνάνθρωπο. Έτσι, παρατηρείται η προώθηση της επικοινωνιακής ικανότητας και σημειώνεται πως συνδράμει δραστικά στην αποφυγή συγκρούσεων μεταξύ των παιδιών και τυχόν προβλήματα επιλύονται εποικοδομητικά και με αρμόζουσες συμπεριφορές. Τα παιδιά αναπτύσσουν συλλογικό και κοινοτικό πνεύμα και αδιαμφισβήτητα καλλιεργούν εκτός των άλλων και την ευγενή άμιλλα. Μέσω του ομοσυνεργατικού πνεύματος που έχει δημιουργηθεί είναι πλέον σε θέση να λαμβάνουν όλοι μαζί αποφάσεις και να αναζητούν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, ενισχύοντας έτσι την αυτοπεποίθηση τους και το αίσθημα της προσφοράς και της δημιουργικού σχεδιασμού. Μαθαίνουν να σέβονται τον συνεργάτη αλλά και τη φύση. Οι εγκαταστάσεις αυτές παρέχουν ένα εκπαιδευτικά αποτελεσματικό μαθησιακό περιβάλλον.

Σε προσωπικό επίπεδο, τα παιδιά μαθαίνουν να διαχειρίζονται ορθά την ελευθερία τους , να συγκεντρώνονται πλήρως στην πραγματοποίηση μια δράσης με σκοπό την επίτευξη του τελικού στόχου και του επιθυμητού αποτελέσματος, να ξεπερνούν τους ενδεχόμενους κινδύνους και να μπορούν να διαχειρίζονται με σύνεση όλες τις καταστάσεις, βρίσκοντας τις λύσεις μόνοι τους. Από όλα τα παραπάνω γίνεται σαφές πως οι μαθητές οδηγούνται σταδιακά στην αυτογνωσία και διευκολύνεται κατά πολύ ο προσανατολισμός τους προς κανόνες, που είναι απαραίτητος για την κοινωνική εκπαίδευση, καθώς η έννοια των κανόνων θα αφομοιωθεί ορθότερα και αποτελεσματικότερα από τα παιδιά. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η συμμόρφωση τους στους προκαθορισμένους κανόνες και τις αρχές

που έχουν θεσπιστεί στο πλαίσιο ενός μαθησιακού περιβάλλοντος και οι μαθητές με ορθότητα στη σκέψη τους και αυτοέλεγχο αντιλαμβάνονται το κοινώς αποδεκτό και επιτρεπτό. Η εστίαση στο παιχνίδι, αυτό καθαυτό, την εξερεύνηση και ανακάλυψη χωρίς ενήλικη παρέμβαση βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν τις εσωτερικές πτυχές του εαυτού τους. Κατ' επέκταση, θέτουν ισχυρές βάσεις για την διαχείριση των μελλοντικών καταστάσεων στην ενήλικη ζωή τους και αυτοβούλως επιλέγουν αυτό που τους ενδιαφέρει περισσότερο και βρίσκουν τις κλίσεις και τα ταλέντα τους. Επιπρόσθετα, μαθαίνουν για τις ποικίλες ιδιότητες των υλικών, την φυσική, την χημεία και την αριθμητική μέσα από την πράξη. Καθίστανται ικανοί να δημιουργούν με κάθε υλικό, λαμβάνοντας υπόψη τους τις χωροταξικές διαστάσεις και την γεωμετρία (Hepp-Horppenthaler, 2019).

Προς επίρρωση όλων των προαναφερθέντων από τα σχολεία του δάσους λείπει το άγχος και ο ανταγωνισμός. Σύμφωνα με την Χρυσοστομίδου (2016) τα σχολεία αυτά έχουν πληθώρα θετικών επιδράσεων στην πνευματική υγεία των παιδιών. Συγκεκριμένα αναφέρουν ότι "η επαφή των παιδιών με τη φύση ευνοεί τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει τη συγκέντρωση και αυτοπεποίθηση των μαθητών. Η εκπαιδευτική διαδικασία σε εξωτερικό χώρο γίνεται τρόπος ζωής". Ακολούθως, η Sue Stamp, διευθύντρια στο βρετανικό σχολείο Long Grendon, έχει επισημάνει έπειτα εκτενούς παρατήρησης σημαντικές αλλαγές σε παιδιά τα οποία στο σχολικό περιβάλλον είχαν εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις, ενώ στο εξωτερικό αναλάμβαναν ηγετικές θέσεις με δεξιοτεχνικό τρόπο. Τα σχολεία αυτά δέχονται όλα τα παιδιά χωρίς αποκλεισμούς, ανεξάρτητα από το φύλο, το πολιτιστικό υπόβαθρο, την κοινωνική τάξη ή και την αναπηρία τους. Η φύση δεν έχει καθορίσει όρια ή προτιμά ορισμένα παιδιά, όλα τα παιδιά συναντιούνται εκεί χωρίς προκαταλήψεις και στόχους ως μέρος για την πολυδιάστατη ανάπτυξη τους (Renz-Polster. & Huther, 2013).

Έρευνα έχει αποδείξει ότι όλοι οι παιδαγωγοί- εκπαιδευτικοί των δασικών σχολείων λειτουργούν κατά κόρον βασιζόμενοι σε τέσσερις παράγοντες που όρισαν οι Kollner & Leinert (1999). Αρχικά, αναγνωρίζουν το παιδί ως ξεχωριστή και ιδιαίτερη προσωπικότητα με ατομικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα στην προσωπικότητα και στην ανάπτυξη του. Η αξιολόγηση του δεν αποτελεί προϊόν κρίσης των ικανοτήτων του αλλά έγκειται στην εσωτερική ισορροπία που συσπειρώνει την σκέψη του, τις αισθήσεις και τις δράσεις του. Από την εσωτερική αυτή ισορροπία προωθείται και ενισχύεται η ανεξαρτησία του και η αυτοεκτίμηση του. Επιπλέον, οι στόχοι της μάθησης συνδέονται άρρηκτα με το αναπτυξιακό στάδιο του κάθε μαθητή και αυτό βρίσκεται αναμφίβολα σε στενή συνάφεια

με την εκάστοτε χρονική στιγμή που λαμβάνει χώρα η υλοποίηση του. Οι διδάσκοντες είναι ενήμεροι σχετικά με τις συνήθειες που διέπουν τους μαθητές εκτός του σχολικού περιβάλλοντος και συμβάλλουν καθοριστικά στην διαδικασία ανάπτυξης και εξέλιξης του. Τέλος, ο παιδαγωγός θέτει στόχους, προτείνει τρόπους και μέσα και ασκεί κριτική στα αποτελέσματα και τις δράσεις των μαθητών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην επίτευξη ανατροφοδότησης και επαναπροσδιορισμού της γνώσης υπό το πρίσμα των μαθητών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα δασικά σχολεία της Γερμανίας και σύμφωνα με τα εγχειρίδια της DGUV (Mit Kindern im Wald, 2008) έχει υποστηριχθεί ότι οι μαθητές που φοιτούν σε τέτοιου είδους σχολεία έχουν λιγότερα ατυχήματα συγκριτικά με τους μαθητές μιας τάξης ενός συμβατικού νηπιαγωγείου, βασισμένου στο παραδοσιακό πρότυπο. Έτσι, λοιπόν, γίνεται αντιληπτό πως τα νηπιαγωγεία της φύσης παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια και συμβάλλουν στην πρόληψη των ατυχημάτων. Επίσης, έχουν παρατηρήσει ότι αρρωσταίνουν σπάνια κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Αυτό αποδεικνύει τη θετική επίδραση τους στο ανοσοποιητικό τους σύστημα της πολύωρης διαμονής τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών σε εξωτερικούς χώρους. Εμφανίζουν λιγότερες αλλεργίες, καλύτερη ευεξία και γίνονται πιο ανθεκτικά σε μολυσματικές ασθένειες λόγω του ανοικτού εξωτερικού περιβάλλοντος.

Διερευνώντας τη φιλοσοφία των δασικών νηπιαγωγείων εντοπίζουμε πολλές μελέτες για τα σχολεία αυτά και έχουν εκφραστεί αρκετές σπουδαίες παρατηρήσεις. Σύμφωνα με τους Penz-Polster H. & Huther G. (2013) τα παιδιά θεωρούνται εξωτερικά εύπλαστα και ευθύνονται τα ίδια για την ανάπτυξη τους. Με αφορμή αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι η εκπαίδευση θα πρέπει να τους προσφέρει όσες το δυνατόν περισσότερες ευκαιρίες μπορεί να φθάσουν στην απόκτηση διαφορετικών αισθητικών εντυπώσεων που θα οδηγήσουν στην ανακάλυψη και διαμόρφωση των ενδιαφερόντων των παιδιών και προάγουν την παρακίνηση για γνωστική επεξεργασία. Θα καταφέρουν να αναπτύξουν τα ταλέντα τους, να έρθουν σε επαφή μαζί τους ανενόχλητα και να αλληλεπιδράσουν με τους συνομηλίκους τους. (Casey, 2011). Ακολούθως σύμφωνα με μελέτες που πραγματοποίησαν οι μελετητές Raith & Lude (2014) τα παιδιά στο εξωτερικό περιβάλλον παρουσιάζουν λιγότερο επιθετικές συμπεριφορές καθώς συνεργάζονται, αλληλοϋποστηρίζονται και βοηθούν ο ένας τον άλλον μέσω της ομαλής επικοινωνίας που πραγματοποιείται σε καθημερινή βάση στις δράσεις ρουτίνας πριν την είσοδο τους στο δάσος. Σε αυτό συνηγορεί και η εξήγηση του Hafner (2002), κατά τον οποίο οι άνθρωποι όταν εξαρτώνται ο ένας από τον άλλον στις δύσκολες καταστάσεις είναι πιο παραγωγικοί και συνεργάσιμοι.

3.3. Περιγραφή Δασικού Νηπιαγωγείου

Τα δασικά νηπιαγωγεία διαφέρουν από τα κανονικά- συμβατικά νηπιαγωγεία ως προς το ότι δεν έχουν δικό τους σταθερό κτήριο στέγασης αλλά ως χώρος επιλέγεται κατά το μάλλον κάποιον δασική έκταση ή ενδεχομένως μια παραλία, σε οποιαδήποτε εποχή και με οποιοσδήποτε καιρικές συνθήκες, εκτός σαφώς των ακραίων καιρικών συνθηκών. Ο εκτιμώμενος χρόνος απασχόλησης των παιδιών ανάγεται σε 4 διδακτικές ώρες κατά το θερινό πρόγραμμα και σε περίπου 3-3,5 διδακτικές ώρες τη χειμερινή περίοδο συνυπολογίζοντας τις αντίξοες συνθήκες. Εκτός των άλλων όρων που έχουν δοθεί για την έννοια του δασικού νηπιαγωγείου θα μπορούσε να δοθεί ως εναλλακτικός όρος το «φυτώριο φύσης». Συνεπώς, πρόκειται για ένα νηπιαγωγείο «χωρίς στέγη και τοίχους». Ωστόσο, τα δασικά νηπιαγωγεία θεωρούνται κατά πολλούς ως κανονικά νηπιαγωγεία, εφόσον τα παιδιά εκπαιδεύονται με κάθε τρόπο, συνοδεύονται και ανατρέφονται με τον ορθό τρόπο. Το εν λόγω νηπιαγωγείο υποστηρίζεται οικονομικά πρωτίστως από κρατικές επιχορηγήσεις αλλά συνάμα και από δωρεές και αξιόλογες συνεισφορές γονέων, των οποίων τα παιδιά φοιτούν στο νηπιαγωγείο της εκάστοτε περιοχής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί διαχειρίζονται περιστασιακά το δασικό νηπιαγωγείο και προβαίνουν στη σύναψη συμβάσεων ιδιωτικού δικαίου με τους γονείς του εγγεγραμμένου μαθητικού δυναμικού.

Τα δασικά νηπιαγωγεία αφορούν παιδιά ηλικίας 3 έως 6 ετών, καθώς μαθητές μεγαλύτερης ή μικρότερης ηλικίας δε γίνονται αποδεκτοί εφόσον δεν τηρούν το ηλικιακό όριο. Προβλέπεται καθορισμένο μέγεθος μιας ομάδας και αυτό ορίζει τη δημιουργία ομάδας 15 έως 20 παιδιών αυστηρά υπό την επίβλεψη δύο τουλάχιστον αναγνωρισμένων από το κράτος εκπαιδευτικών. Οι παιδαγωγοί πρέπει να έχουν πτυχίο δασικής εκπαίδευσης και να παρακολουθούν τακτικά επιμορφωτικά σεμινάρια σχετικά με τον τομέα. Αρκετοί από αυτούς προέρχονται από διαφορετικά επαγγέλματα προσφέροντας παιδαγωγική πολυμορφία, η οποία ενισχύει την παιδαγωγική πρακτική. Οι υπαίθριες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα ανεξαρτήτου καιρού όπως προαναφέρθηκε αναβάλλονται μόνο σε περίπτωση που καθίσταται αδύνατη η ασφαλής διαμονή των παιδιών σε εξωτερικούς χώρους.

Όλα τα σχολεία waldkindergarten έχουν πανομοιότυπο πρόγραμμα, το οποίο συνήθως απαρτίζεται από ένα πρωινό κύκλο των παιδιών, το παιχνίδι, το πρωινό, περισσότερο

παιχνίδι και στη συνέχεια ένα κύκλο κλεισίματος (Kane & Kane, 2019). Κάθε σχολείο διαθέτει ένα υπόστεγο, του οποίου η χρήση είναι να λειτουργήσει ως καταφύγιο σε περίπτωση πιθανών ακραίων καιρικών συνθηκών αλλά συνάμα ως προς την λειτουργική του αξία λογίζεται και ως χώρος αποθήκευσης του εξοπλισμού. Συνεχίζοντας τη διεξοδική περιγραφή ενός δασικού νηπιαγωγείου αναφορικά με το υπόστεγο ας μην παραληφθεί το ότι ορισμένα υπόστεγα περιλαμβάνουν μια προσωρινή τουαλέτα και μια μικρή θερμάστρα. Σε ένα δασικό νηπιαγωγείο μπορεί να βρει κανείς τραπέζια, πάγκους, ράφια για ταξινόμηση των υλικών που θα χρειαστούν σε χειροτεχνίες των μαθητών, βιβλία, εξοπλισμό όπως μεγεθυντικά γυαλιά, πρέσες λουλουδιών, μικρά φτυάρια, τσουγκράνες και μουσικά όργανα. Στον πρωινό τους υπαίθριο κύκλο τα παιδιά αποφασίζουν μεταξύ τους για την θέση του τόπου παιχνιδιού τους στο δάσος για την εκάστοτε ημέρα. Οι περιοχές, μάλιστα, παιχνιδιού συνηθίζεται να έχουν καλούντα ονόματα, τα οποία είναι περιγραφικά και ορίζονται με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά του μέρους. Σε κάθε μαθητή ανατίθεται μια συγκεκριμένη δουλειά για την εκάστοτε μέρα και έτσι οι μαθητές έχουν την δυνατότητα να ενσαρκώσουν καθημερινά ένα διαφορετικό ρόλο και να συνεισφέρουν στη διεκπεραίωση και την πραγμάτωση του προβλεπόμενου ημερήσιου στόχου.

Καθοριστικής σημασίας είναι η συμβολή των γονέων στο να εξοπλίσουν τα παιδιά με όσο το δυνατόν καλύτερη ενδυμασία προκειμένου να ανταποκριθούν στις ενδεχόμενες αντίξοες καιρικές συνθήκες. Λόγω της έκθεσής τους σε κάθε είδους καιρικές συνθήκες, θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα επιμελημένο το ντύσιμό τους με σκοπό να τους προστατεύει αφενός από το έντονο κρύο ή τον δυνατό ήλιο, αφετέρου να τους διευκολύνει στις δραστηριότητές τους. Θα πρέπει, λοιπόν να διαθέτουν: αδιάβροχο και αντιανεμικό μπουφάν, στολή χιονιού, σταθερά και καλά υποδήματα, χωρίς σανδάλια. Για το καλοκαίρι ιδανικό θα ήταν ένα λεπτό αλλά συνάμα μακρύ παντελόνι και μπλούζες σε φωτεινότερα χρώματα, που είναι προτιμότερα για την έκθεση στον ήλιο και πάντα ένα κάλυμμα κεφαλής. Τέλος, το χειμώνα το παιδί προκειμένου να ανταπεξέλθει στις δυσμενείς συνθήκες θα πρέπει να ντύνεται με πολλές στρώσεις από λεπτές μπλούζες. Αυτό θα του επιτρέψει να προστατεύεται από το κρύο και είναι επίσης ιδανικό για διακυμάνσεις της θερμοκρασίας, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να βγάσουν ρούχα όταν χρειάζεται ή να τα ξαναφορούν. Αυτό εμποδίζει το κρύο και την εφίδρωση (Kane & Kane, 2019).

Κεφάλαιο 4^ο: Συγκριτική Προσέγγιση των Παιδαγωγικών Μοντέλων Montessori, Waldorfkindergarten και Waldkindergarden.

Η μέχρι τώρα μελέτη έχει αναδείξει τα βασικά χαρακτηριστικά των τριών παιδαγωγικών μοντέλων και τις θεμελιώδεις αρχές που διέπουν την μεθοδολογία τους. Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια συγκριτική προσέγγιση όλων των χαρακτηριστικών και των τριών μεθόδων με σκοπό να παρουσιαστούν οι ομοιότητές και τα σημεία σύγκλισης, καθώς επίσης και οι διαφορές ή οι ιδιαιτερότητες του κάθε μοντέλου ξεχωριστά. Η σύγκριση γίνεται με βάση την ομαδοποίηση των χαρακτηριστικών σε πέντε κατηγορίες: της εναλλακτικής φύσης των μοντέλων, της φιλοσοφίας που τα διέπει, του περιβάλλοντα χώρου του νηπιαγωγείου, του εκπαιδευτικού προγράμματος που ακολουθούν και του ρόλου που έχει ο παιδαγωγός στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η παραπάνω ανάλυση των τριών παιδαγωγικών μοντέλων δίνει αρκετά στοιχεία για την φιλοσοφία και την λειτουργία τους και συνεπώς εύκολα μπορούν να εντοπιστούν και να κατηγοριοποιηθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ τους. Παρακάτω συνοψίζονται τα πιο σημαντικά από αυτά.

1. **Εναλλακτικά εκπαιδευτικά μοντέλα.** Πρωταρχικά θα πρέπει να σημειωθεί ότι και τα τρία αυτά παιδαγωγικά μοντέλα αποτελούν για την εποχή μας εναλλακτικά συστήματα εκπαίδευσης νηπίων που διαφοροποιούνται από τα συμβατικά νηπιαγωγεία όχι μόνο εξαιτίας της φιλοσοφίας που διακατέχει το καθένα από αυτά, αλλά και των βασικών αξιών και αρχών της μεθόδου διδασκαλίας, της ειδικής εκπαίδευσης των παιδαγωγών, του σχολικού περιβάλλοντος, του προγράμματος σπουδών, των μέσων και υλικών διδασκαλίας και σαφώς των στόχων που θέτουν για την ανάπτυξη και την διαμόρφωση των εκπαιδευομένων. Πιο συγκεκριμένα, η Μοντεσσόρι με την πιο επιστημονική της μέθοδο εισήγαγε μια καινούργια παιδαγωγική που σκοπό είχε από τη μία την ελευθερία του παιδιού και την εξέλιξή του μέσα από ένα καλά οργανωμένο εκπαιδευτικό υλικό που ωριμάζει τις αισθήσεις και τις δεξιότητές του και από την άλλη δημιουργεί ένα σαφώς διαφορετικό σχολείο με νέους ρόλους στους εκπαιδευτικούς, το σχολείο και τον περιβάλλοντα χώρο (Μοντεσσόρι, 1980). Το σχολείο του Waldorf αποτελεί καινοτομία στην σύγχρονη εποχή καθώς απλοποιεί την γνώση και

ενσωματώνει τα στοιχεία της φύσης στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και την συμμετοχή των γονέων στην οργάνωση και λειτουργία του σχολείου (Koellner & Leinert, 1998) . Τέλος, τα Δασικά νηπιαγωγεία αποτελούν την πλέον ανατρεπτική μέθοδο καθώς θεωρούν ως κεντρικό πυλώνα της παιδαγωγικής τους την φύση και συνεπώς η γνώση και η εκπαίδευση των παιδιών στρέφεται γύρω από αυτή, τις εμπειρίες που αποκτούν τα παιδιά και την αλληλεπίδραση με τα φυσικά στοιχεία (Hepp-Horppenthaler, 2019). Έτσι τα Δασικά νηπιαγωγεία αποτελούν τα πλέον περιβαλλοντικά και φιλικά προς την φύση σχολεία. Όλα αυτά τα στοιχεία συνθέτουν το καινοτόμο, το πρωτοπόρο και ταυτόχρονα σύγχρονο τρόπο παιδαγωγικής στην προσχολική αγωγή.

2. **Η φιλοσοφία της μεθόδου.** Η κάθε μία από τις τρεις μεθόδους έχει ως αφετηρία της διαφορετική οπτική γωνία αλλά και τα τρία έχουν ως κοινή τους βάση την ελευθερία του παιδιού, τον σεβασμό στην ατομικότητά του και την εκπαίδευση μέσω της αυτογνωσίας και της αξιοποίησης των αισθήσεων. Στο Μοντεσσοριανό σύστημα η καλά οργανωμένη μέθοδος στην παραμικρή λεπτομέρεια αποσκοπεί στην ανάδειξη των εσωτερικών ικανοτήτων του παιδιού με την επανάληψη συγκεκριμένων δραστηριοτήτων και την αφύπνιση των αισθήσεων μέσω της αφής, της παρατήρησης και της εργασίας με την αγάπη και σεβασμό προς κάθε παιδί ξεχωριστά και παρέχοντας μερικώς ελευθερία κινήσεων και δραστηριοτήτων. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η εκπαίδευση πρώτα των αισθήσεων για τον κόσμο γύρω του, έπειτα η άσκηση του νου και του σώματος των μικρών και έπειτα η εξέλιξη των ικανοτήτων τους (Montessori, 1912). Στο μοντέλο του Waldorf οι βασικές αρχές είναι αυτές της φαντασίας του παιδιού να ασχοληθεί και να αλληλεπιδράσει με την φύση και το σχολικό περιβάλλον, της έμπνευσης από τον κόσμο γύρω του για να ανακαλύψει, να εκπαιδευτεί και να οραματιστεί. Τα σχολεία αυτά, διαφοροποιούνται στο ότι τα παιδιά εκπαιδεύονται σε ένα ζεστό οικογενειακό περιβάλλον που δημιουργεί το σχολείο και την στενή επαφή που έχουν τα παιδιά με την φύση (McDermottetal, 1996). Στην μέθοδο Waldkindergarden την βάση της αποτελεί η φύση και η αλληλεπίδραση του παιδιού με αυτή χρησιμοποιώντας την ψυχοκινητική, δραστηριότητες που έχουν ως βάση το παιδί και την φύση γύρω του και όλη η εκπαίδευση γενικά αποσκοπεί στην συναισθηματική ισορροπία του εκπαιδευόμενου (Micheka et al, 2014)

- 3. Το περιβάλλον του νηπιαγωγείου.** Το σχολικό περιβάλλον και το εσωτερικό του κτηρίου είναι επίσης ένα σημείο που οι μέθοδοι σχετίζονται και αντιπαραβάλλονται ταυτόχρονα. Κατά το μοντεσσοριανό σύστημα το νηπιαγωγείο διέπεται από την αρχή ότι τα έπιπλα, η διαρρύθμιση, η διακόσμηση πρέπει να έχουν φυσικά χρώματα και στοιχεία και τα έπιπλα να είναι τέτοια ώστε να δίνουν στο παιδί την ελευθερία και την εύκολη προσβασιμότητα καθώς συνεχώς αλληλεπιδρά με αυτά. Ο σχολικός χώρος κατά την Μοντεσσόρι πρέπει να διέπεται από αρμονία για να εμπνέει την ησυχία, να προωθεί την αυτοπειθαρχία και να μην αποσπά το παιδί από το στόχο του (Montessori, 1912). Ο Επίσης, η φύση είναι γύρω από το παιδί και η αυλή έχει φυσικά στοιχεία τα οποία χρησιμοποιούνται κατά την εκπαίδευση των νηπίων μέσα από δραστηριότητες όπως η κηπουρική και η μελέτη των χρωμάτων των φυτών, της αφής τους και των αισθήσεων (Μοντεσσόρι, 1980). Στο νηπιαγωγείο Waldorf κυριαρχεί το στοιχείο του ξύλου και τα ανοιχτά χρώματα και επίσης οι αίθουσες είναι σχεδιασμένες και διαμορφωμένες από κοινού από μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς σύμφωνα με τις ανάγκες του. Η φύση εδώ παίζει σημαντικό ρόλο καθώς χρησιμοποιείται όχι προσαρμοσμένη στις δραστηριότητες αλλά αντίστροφα. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά εκπαιδεύονται να προσαρμόζονται στις αλλαγές της φύσης, σέβονται το φυσικό περιβάλλον και μαθαίνουν να συμβιώνουν μέσα στη φύση (Koellner & Leinert, 1998). Τέλος, τα δασικά σχολεία αποτελούν τελείως διαφορετική σχολική δομή καθώς το περιβάλλον τους είναι η φύση και σε μερικές περιπτώσεις απλώς κάποιο σκέπαστρο. Υπάρχει δηλαδή πλήρη απουσία κτηρίου και η φύση λειτουργεί ως σχολικό περιβάλλον. Το μεταβαλλόμενο στοιχείο της φύσης είναι οδηγός της εκπαίδευσης καθώς προσφέρει άπειρες ευκαιρίες στα παιδιά να ανακαλύψουν διαφορετικές πτυχές της φύσης ανάλογα με την εποχή και τον φυσικό χώρο που εκτελούν τις δραστηριότητες. Ο χώρος του σχολείου οριοθετείται με βάση την τοπικές αρχές και χωρίζεται σε διάφορες περιοχές ανάλογα με την χρήση του για τις δραστηριότητες των παιδιών (Kane & Kane, 2019).
- 4. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα.** Η εκπαιδευτικές πρακτικές των τριών μοντέλων παρουσιάζουν πολλές διαφορές. Η Μοντεσσόρι έχει καθορισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και δραστηριότητες και το εφαρμόζει αυστηρά σε διάφορα ηλικιακά στάδια. Περιλαμβάνει δικές της δραστηριότητες από σχήματα, υφάσματα και

υφές που είναι σχεδιασμένα για να αναπτύξουν τις ικανότητες περισσότερο του ατόμου και όχι της ομάδας. Το παιδί μαθαίνει να έχει αυτοπειθαρχία και αυτοέλεγχο μέσα από την ηρεμία και τον σεβασμό στον άτομό του και για αυτόν τον σκοπό η Μοντεσσόρι έχει δημιουργήσει διάφορες δραστηριότητες, ασκήσεις και παιχνίδια που καθοδηγούνται διακριτικά από τον παιδαγωγό. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελείται από πέντε κατηγορίες εκμάθησης: την κινητική, την αισθητηριακή, την γλωσσική, την γραφή - ανάγνωση και την αριθμητική. Στην κάθε μία κατηγορία το παιδί αναπτύσσει διάφορες πτυχές την προσωπικότητάς του και εξελίσσει τις δεξιότητές του με σκοπό την σφαιρική ανάπτυξη του σώματος και του νου (Μοντεσσόρι, 1980). Το πρόγραμμα του Waldorf επικεντρώνεται σε δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με την μίμηση κινήσεων και ασκήσεων από τον παιδαγωγό και την χρήση των αισθήσεων της αφής, της ακοής και της όρασης για την εξέλιξη των ικανοτήτων των παιδιών. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν είναι σταθερό ανά τον κόσμο αλλά εμπεριέχει όλα τα στοιχεία της τοπικής κοινωνίας που απαιτούν παρέμβαση και εκπαίδευση των παιδιών για να διορθωθούν κοινωνικά προβλήματα, όπως ο ρατσισμός. Από κοινού εκπαιδευτικοί και γονείς συνεργάζονται για την οργάνωση της εκπαίδευσης και των δραστηριοτήτων των παιδιών. Η χρήση των βιβλίων ή εκπαιδευτικών εγχειριδίων είναι πολύ περιορισμένη και αφορά κυρίως παραμύθια και ανάγνωση ιστοριών. Οι δραστηριότητες κυρίως στην φύση έχουν σκοπό την αλληλεπίδραση των παιδιών με τα φυσικά στοιχεία. Εντός του σχολείου υπάρχει το αίσθημα της ομαδικότητας και του οικογενειακού περιβάλλοντος καθώς οι δραστηριότητες παρομοιάζουν με τις εργασίες που εκτελεί κανείς στο σπίτι του και η εκπαίδευση γίνεται έτσι ώστε τα παιδιά να βιώνουν την μάθηση σαν το οικιακό του περιβάλλον. (McDermottetal., 1996). Τα δασικά σχολεία ως βάση στο πρόγραμμα σπουδών τους έχουν την αλληλεπίδραση με την φύση. Τα παιδιά μαθαίνουν από την φύση βιωματικά και μέσω της ψυχοκινητικής άσκησης εντοπίζουν τα όρια που έχουν ως προς την παρέμβαση στην φύση και συνεπώς μαθαίνουν την αυτοπειθαρχία. Μέσω της παρατήρησης των φυτών, των αλλαγών στα στοιχεία της φύσης ανάλογα με τον καιρό και των ζώων αποκτούν συναίσθηση όχι μόνο για περιβάλλον αλλά και την συναισθηματική ισορροπία που πρέπει να έχουν τα ίδια για να συνυπάρχουν με αυτό και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους. Δίνεται έμφαση στο ομαδικό πνεύμα, στην συνεργασία και τον

σεβασμό στον άλλον. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται και η αυτογνωσία και ο αυτοέλεγχος των παιδιών (Renz-Polster & Huther, 2013).

5. **Ο παιδαγωγός.** Για να μπορέσει κάποιος εκπαιδευτικός να εργαστεί σε κάποιο από τα τρία εναλλακτικά αυτά σχολεία θα πρέπει εκτός της επίσημης εκπαίδευσης, να παρακολουθήσει ειδικό πρόγραμμα σπουδών είτε στο μοντεσσοριανό, είτε στο σχολείο του Waldorf είτε στα νηπιαγωγεία του δάσους καθώς και τα τρία μοντέλα ακολουθούν μια διαφορετική προσέγγιση στην εκπαίδευση σε σχέση με τα συμβατικά σχολεία. Ένα άλλο αξιοσημείωτο σημείο είναι αυτό του ρόλου του εκπαιδευτικού. Κατά την Μοντεσσοριανή μέθοδο ο παιδαγωγός έχει ρόλο παρατηρητή και βοηθητικό και δεν επιβάλλεται ούτε επεμβαίνει να διορθώσει το λάθος. Βοηθάει το παιδί να εξωτερικεύσει τις δεξιότητές του και να μπορέσει να μέσω συγκεκριμένων ασκήσεων να τις εξελίξει χωρίς ο παιδαγωγός να επέμβει ουσιαστικά αλλά ως υποστηρικτής και ως πρότυπο συμπεριφοράς (Μοντεσσόρι, 1980). Στα σχολεία του Waldorf ο παιδαγωγός αναπτύσσει μια καλή και ζεστή σχέση με το παιδί, όπως αυτή των γονέων με σκοπό το παιδί να αισθανθεί την ίδια οικειότητα με αυτή στο σπίτι. Έτσι ο παιδαγωγός αποτελεί την τέλεια εικόνα που πρέπει να έχει το παιδί και κατ' επέκταση να μιμηθεί. Στα σχολεία του Waldorf οι παιδαγωγοί εκτός από τον εκπαιδευτικό τους ρόλο, έχουν και διοικητικά καθήκοντα, καθιστώντας τους έτσι και οργανωτές και διαχειριστές χωρίς να υπάρχει ιεραρχία, αλλά πλήρης ισότητα μεταξύ τους (Sassmannshausen, 2008). Στα δασικά σχολεία παιδαγωγός έχει ρόλο δασκάλου που παροτρύνει τα παιδιά να συμμετέχουν στις δραστηριότητες, εκπαιδεύει την ενσυναίσθηση και την αυτοπειθαρχία και κάνει κριτική στις δραστηριότητες των παιδιών όταν χρειάζεται (Raith & Lude, 2014).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παραπάνω μελέτη και συγκριτική προσέγγιση των τριών παιδαγωγικών μεθόδων της Μοντεσσόρι, των Waldorf και των Δασικών νηπιαγωγείων, μπορεί εύκολα να διεξαχθεί το συμπέρασμα ότι και τα τρία αυτά εκπαιδευτικά συστήματα αποτελούν πρωτοποριακές μεθόδους διδασκαλίας των νηπίων που αποκλίνουν από τα παραδοσιακά συστήματα και μεθόδους όχι μόνο ως προς τις πρακτικές που χρησιμοποιούν για να οδηγήσουν τα μικρά παιδιά στην ανάπτυξη, αλλά και ως προς ολόκληρη την φιλοσοφία της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των βασικών αρχών που τις απαρτίζουν.

Πιο συγκεκριμένα, η μέθοδος Μοντεσσόρι παρόλο που μετρά πάνω από έναν αιώνα στην εκπαιδευτική κοινότητα, αποτελεί μια πρότυπη και σύγχρονη επιστημονική προσέγγιση με πολύ οργανωμένη δομή και σχεδιασμό όλων των σταδίων εκπαίδευσης των νηπίων. Βασικός της πυλώνας είναι η αγάπη και ο σεβασμός στο κάθε παιδί και για αυτόν τον λόγο με οργανωμένες δραστηριότητες και με στενή επαφή του περιβάλλοντος γύρω του και της φύσης το κάθε άτομο οδηγείται στην εξέλιξη μέσω της αυτογνωσίας, της αυτοπειθαρχίας και της εξωτερίκευσης των αισθητηριακών του ικανοτήτων.

Η μέθοδος Waldorf από την άλλη, ως καινοτόμα παιδαγωγική εκπαίδευση έχει ως βασικό της στοιχείο την ελευθερία του παιδιού και την στενή του επαφή με την φύση και το περιβάλλον. Το παιδί εξελίσσεται μέσω ενός σχολείου που προσομοιώνει το οικογενειακό περιβάλλον και προσαρμόζεται κάθε φορά ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες με την συνεργασία των μαθητών, γονέων και εκπαιδευτικών. Η εκπαιδευτική διαδικασία έχει και εδώ έντονο το φυσικό στοιχείο και την άμεση επαφή με την φύση και το παιδί οδηγείται στην γνώση μέσω της στενής σχέσης του με τον παιδαγωγό, της μίμησης, της συνεργασίας και των εμπειριών από την φύση και την συστηματική χρήση των αισθήσεων της αφής και της όρασης.

Τέλος, το μοντέλο των Δασικών Σχολείων αποτελεί την πλέον πιο οικολογική εκπαιδευτική διαδικασία με βασική αρχή την πλήρη ελευθερία του παιδιού και την αλληλεξάρτησή του από την φύση. Τα νήπια μαθαίνουν να είναι συναισθηματικά ισορροπημένα μέσω της παρατήρησης των στοιχείων της φύσης και της ελευθερίας τους να πειραματιστούν με αυτή. Συνεπώς, μέσω της βιωματικής μάθησης και της

ψυχοκινητικής αποκτούν την αυτογνωσία και τον αυτοέλεγχο και αναπτύσσουν έντονο ομαδικό και συλλογικό πνεύμα.

Συγκριτικά και τα τρία αυτά μοντέλα παιδαγωγικής δίνουν έμφαση στον ερεθισμό των αισθήσεων του παιδιού μέσω της επαφής τους με τον περιβάλλοντα χώρο και την φύση, στον σεβασμό του ατόμου αλλά και του συνανθρώπου και μέσω των διαφόρων δραστηριοτήτων με διαφορετικές πρακτικές η κάθε μία, διαμορφώνουν μια ήρεμη και ισορροπημένη προσωπικότητα σε κάθε παιδί. Έτσι προετοιμάζουν τους μαθητές να εισέλθουν στις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης έχοντας εκτός από γνωστικά εφόδια και μία ψυχροσύνθεση που την διακατέχει η αυτογνωσία και η αυτοπειθαρχία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δήμας, Κ. & Καινούργιου, Ε. (2010). ΠΡΑΚΤΙΚΑ 2ου Διεθνούς Συνεδρίου Προσχολικής Αγωγής. *Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα*.
2. Δρούγκα, Ε. *Εναλλακτικά Παιδαγωγικά Μοντέλα Μάθησης & Γνωστική Ανάπτυξη Προσχολική Αγωγή και Μέθοδος WALDORF*. Ανακτήθηκε από <http://www.socped.gr/uploads/editorfiles/files/%CE%94%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%B1.pdf>
3. Μοντεσσόρι, Μ. (1980). *Πρακτικός Οδηγός στη Μέθοδό μου*. Αθήνα: Γλάρος.
4. Χρυσοστομίδου, Β. (2016). *Εκπαίδευση στα Σχολεία του Λάσους*. Καθημερινή. Ανακτήθηκε: <https://www.kathimerini.gr/867669/article/epikairothta/perivallon/ekpaideysh-sta-sxoleia-toy-dasoy>

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Barz, H. (1996). *Kindergemäßes Lernen –Was die Waldorfschule and erasmacht*. Freiburg im Breisgau: Herder.
2. Casey, T. (2011). Die Rolle der Erwachsenen bei der Förderung des integrativen Spiels. In: Kreuzer, Max (Hrsg.): „Dabeisein ist nicht alles“ – Inklusion und Zusammenleben im Kindergarten. München, Basel, 219-238.
3. Cossentino, J. M. (2006). *Big Work: Goodness, Vocation, and Engagement in the Montessori Method*, U.S.A.
4. Edwards C. P. (2002). Three Approaches from Europe: Waldorf, Montessori, and Reggio Emilia. *Early Childhood Research & Practice: An Internet Journal on the Development, Care, and Education of Young Children*, 14p.
5. Hafner, P. (2002). *Natur- und Waldkindergärten in Deutschland – eine Alternative zum Regelkindergarten in der vorschulischen Erziehung*. Heidelberg. Ανακτήθηκε 31.1.2020 από <http://www.ub.uniheidelberg.de/archiv/3135>.
6. Harrison, E. (1914). *The Montessori Method and the Kindergaden*. United States Bureau of Education, Chicago, p 29-30.
7. Hepp-Hoppenthaler, M. (2019). Die Gründung von Natur- und Waldkindergärten ist eine Reaktion auf die veränderten Lebenssituationen unserer Kinder. Ανακτήθηκε από: <https://bvnw.de/editorial/>

8. Köllner, S. & Leinert, C. (2019). Waldkindergarten. Augsburg: RIWA.
9. Kane, A. & Kane, J. (2019). Waldkindergarten in Germany. Green Teacher, Page 16, N. 94 Kollner, S., Leinert, C. (1999). Waldkindergärten. Ein Leitfaden für Aktivitäten mit Kindern im Wald. RIWA Taschenbuch : Augsburg
10. Kayili, G. & Ari, R. (2011). Examination of the Effects of Montessori Method on the Preschool Childrens's Readiness to Primary Education, Educational Sciences: Theory & Practice, Ankara.
11. Lillard, A. & Else-Uest, N. (2006). The Early Years: Evaluating Montessori Education, Education Forum, Science, Vol. 313 no. 5795, pp 1893-1894
12. McDermott, R., Henry, E. M., Dillard, C., Byers, P., Easton, F., Oberman, I., et al. (1996). *Waldorf Education in an Inner-City Public School. The Urban Review*, 28 (2), 119-140.
13. Micheka, S., Nováková, Z. & Menclovác, L. (2014). *The advantages and disadvantages of forest kindergarten in Czech Republic*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 171 (2015) 738 – 744
14. Montessori, M. (1912). *The Montessori Method*, New York: Frederick A. Stokes Company.
15. Nicholson, D.W. (2000). Layers of Experience: Forms of representation in a Waldorf school classroom, *Journal of Curriculum Studies*, 32(4), 575-587.
16. Renz-Polster, H. & Huther, G. (2013). *Wie Kinder heute wachsen. Natur als Entwicklungsraum. Ein neuer Blick auf das kindliche Lernen, Fühlen und Denken*. Weinheim, Basel.
17. Raith, A. & Lude, A. (2014). *Startkapital Natur. Wie Naturerfahrung die kindliche Entwicklung fördert*. München.
18. Sassmannshausen, W. (2008). *Waldorf-Pädagogik auf einen Blick. Einführung für den Kindergarten*. Freiburg: Herder.
19. Shawket, M.I. (2016). Educational Methods InstructOutdoor Design Principles: Contributing to a Better Environment, *Procedia Environmental Sciences* 34, p. 222 – 232

Χρήσιμοι Ιστότοποι:

- <https://www.iaswece.org/home/>
- www.slideshare.net/gymagias/p-waldorf?from_action=save
- www.montessori.gr
- www.montessoriservices.com
- www.wikipedia.org